

Ochrana člověka za mimořádných událostí ve výchově a vzdělávání na základních školách

Zdeňka Maňasová

Bakalářská práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Zdeňka Maňasová
Osobní číslo: H17942
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Ochrana člověka za mimořádných událostí ve výchově a vzdělávání na základních školách

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti edukace žáka a implementace ochrany člověka za mimořádných událostí do výchovy a vzdělávání na základních školách.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- BELZ, Horst, 2007. Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry. Praha: Portál. ISBN 80-7178-479-6.
HORSKÁ, V., D. SLÁVIK a E. MARÁDOVÁ, 2002. Ochrana člověka za mimořádných událostí: sebeochrana a vzájemná pomoc: text pro občanskou a rodinnou výchovu. Praha: Fortuna. ISBN 80-7168-829-0.
MIKULKA, B., Š. MIKULKA a M. PIŇOS, 2003. Výchova dětí v oblasti požární ochrany. Praha: MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. ISBN 80-86640-21-3.
RATHAUSKÝ, Zdeněk, 2008. Co dělat..., aneb, Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí. Vyd. 2. Praha: Centrum pro bezpečný stát. ISBN 978-80-904066-1-2.
ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEDOVÁ, 2014. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Lenka Venterová, Ph.D.**
Centrum výzkumu FHS

Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 27. ledna 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku ochrany člověka za mimořádných událostí, zajímá se o její výskyt ve výchově a vzdělávání na základních školách a také o další možnosti implementace tohoto prvku do vyučování. V teoretické části nahlédneme do historie a podíváme se na současné nastavení, budeme se věnovat dokumentům, které jsou závazné pro výuku této oblasti. Podrobněji se seznámíme s literaturou a projekty, především se budeme zabývat projektem Hasiči pro školy. Výzkum v praktické části oslovuje kvantitativní formou v dotazníkovém šetření pedagogy, kteří se s tímto projektem již setkali, a poskytuje autorům projektu zpětnou vazbu.

Klíčová slova: Ochrana obyvatelstva, mimořádná událost, branná výchova, IZS, HZS, Hasiči pro školy

ABSTRACT

The bachelor's thesis focuses on the issue of human protection during emergency situations, is interested in its occurrence in education and training in primary schools and also about other possibilities of implementation of this element in teaching.

In the theoretical part we will look into the history and look at the current setting, we will focus on documents that are binding for teaching this area. We will get acquainted in more detail with the literature and projects, especially we will deal with the project Hasiči pro školy. In the practical part, the research addresses educators who have already met with this project in a quantitative form in a questionnaire survey, and provides the authors of the project with feedback.

.

Keywords: Population protection, emergency, military education, IZS, HZS, Hasiči pro školy.

Touto cestou bych chtěla poděkovat paní PhDr. Lence Venterové, Ph.D. za přístup, ochotu pomoci a poskytnout neocenitelné rady v průběhu zpracování bakalářské práce. Děkuji za výraznou pomoc i autorům projektu Hasiči pro školy. V neposlední řadě také děkuji mé rodině a všem mým blízkým za podporu a trpělivost.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Jediným učitelem toho jména jest ten, který vzbuzuje ducha svobodného přemýšlení a vyvinuje cit osobní odpovědnosti. (J.A. Komenský)

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ V OČMU VE VZTAHU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE, VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ OČMU	12
1.1 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ V OČMU VE VZTAHU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	12
1.2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	13
2 HISTORIE BRANNÉ VÝCHOVY.....	16
2.1 POČÁTKY BRANNÉ VÝCHOVY	16
2.2 BRANNÁ VÝCHOVA V UČEBNICÍCH PRO ZŠ Z LET 1974 A 1975	17
2.3 BRANNÁ VÝCHOVA PO ROCE 1989	17
3 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A KLÍČOVÉ KOMPETENCE	19
3.1 VZDĚLÁVACÍ OBLASTI.....	19
3.2 PRŮŘEZOVÁ TÉMATA	20
3.3 KLÍČOVÉ KOMPETENCE V RVP ZV	21
3.4 KLÍČOVÉ KOMPETENCE	21
3.5 METODY VÝUKY	23
4 MATERIÁLY PRO PODPORU VÝCHOVY A VÝUKY OCHRANY ČLOVĚKA ZA MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTÍ.....	24
4.1 PUBLIKOVANÉ MATERIÁLY	24
4.2 PROJEKTY ZAMĚŘENÉ NA OCHRANU ČLOVĚKA ZA MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTÍ.....	25
4.2.1 Projekt Záchranný kruh.....	25
4.2.2 Projekt HASÍK CZ Výchova dětí v oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva.....	26
4.2.3 Projekt Hasiči pro školy	27
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	34
5 METODIKA VÝZKUMU	35
5.1 CÍL A DÍLČÍ CÍLE VÝZKUMU	35
5.2 SBĚR DAT	35
5.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	35
5.4 METODA ZPRACOVÁNÍ DAT	36
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	37
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	60
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	63

©SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	64
SEZNAM GRAFŮ	65
SEZNAM PŘÍLOH.....	66

ÚVOD

Lidský život se průběhu času neustále proměňuje. Tyto změny jsou závislé nejen na věku člověka, jeho nových rolích, ale i na proměnách společnosti. Člověk se v průběhu svého života dostává do různých situací, musí čelit různým hrozbám a vypořádat se s mnoha událostmi, které jej mohou potkat. Lidstvo od nepaměti sužovaly přírodní pohromy, proti nimž se člověk neměl jak bránit. K přírodním katastrofám přibýly válečné konflikty. Lidé proti lidem bojovali ve válkách, povstávali v revolucích. V současné době se hrozba válečných konfliktů proměnila spíše v hrozbu terorismu a přírodní katastrofy jsou nyní značně ovlivněny negativním působením člověka na přírodu, necitlivými proměnami krajiny, těžbou nerostných surovin a celkově nepříznivými lidskými vlivy na životní prostředí. Kdokoliv se může v průběhu života ocitnout v situaci, která se dá označit jako mimořádná. Na takové situace je potřeba být co nejlépe připraven, aby člověk mohl pomoci sám sobě, svým blízkým i lidem ve svém okolí. Každý z nás se může dostat do situace, kdy bude ohrožen jeho život nebo život jiného člověka. Je tedy žádoucí, aby byli žáci co nejlépe seznámeni s problematikou ochrany člověka za mimořádných událostí (OČMU). A kde jinde, než na základní škole, kterou procházejí všechny děti bez rozdílu, jim můžeme poskytnout co nejvíce informací a naučit je, jak mohou pomoci sobě i ostatním?

Tato bakalářská práce v teoretické části poskytuje krátký pohled do historie branné výchovy ve školách, dívá se na proměny vzdělávání o ochraně obyvatelstva, bezpečnosti člověka a jeho přípravě na běžná rizika i mimořádné události, vymezuje základní pojmy z této oblasti. Rozebírá současnou situaci, představuje oficiální dokumenty, zaměřené na problematiku ochrany člověka za mimořádných událostí (OČMU), a projekty, které vznikly za účelem implementace tohoto tématu do výchovy a vzdělávání na základních školách. Práce rovněž ukazuje, jakým způsobem je provedeno začlenění této problematiky do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Konkrétně se bakalářská práce věnuje druhému stupni základních škol. Důvodem je to, že právě těmto žákům základních škol je určen projekt Hasiči pro školy, který vznikl z důvodu absence komplexního materiálu pro podporu vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí (OČMU), a který je součástí našeho výzkumu.

V praktické části bakalářské práce je definován výzkumný problém, výzkumné cíle a otázky. Je zde charakterizován výzkumný soubor a popsána realizace výzkumného šetření. Na základě analýzy získaných dat jsou prezentovány výsledky výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ V OČMU VE VZTAHU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE, VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ OČMU

V této kapitole věnujeme pozornost vztahu výchovy a vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí k sociální pedagogice. Společný rys nalézáme v potřebě a možnosti pomoci a ve výchově demokratického občana, který bude platným členem společnosti. Rovněž si vymezíme základní pojmy týkající se problematiky OČMU

1.1 Výchova a vzdělávání v OČMU ve vztahu k sociální pedagogice

Kraus se zmiňuje o různém pojetí sociální pedagogiky v historii, kdy jedno pojetí vykládá pojem sociální „*ve smyslu potřeby pomoci*“ a druhé pojetí se dívá na pojem sociální „*ve vztahu k celé společnosti*“. (Kraus, 2014, s.39). Uvádí, že je sociální pedagogika pojímána někdy jako obor teoretický, někdy je oblastí aplikovanou, praktickou. „*Celkově lze říci, že vývoj dospěl k širšímu pojetí – problematika sociální pedagogiky se netýká jen určitých kategorií společnosti, ale v zásadě celé populace, a nejde jen o oblast mimo školu...*“ (Kraus, 2014, s.41).

U L. Böhnische se setkáváme s názorem, že u sociální pedagogiky nejde jen o aktuální pomoc mladým lidem v nejrůznějších životních obtížích, ale sociální pedagogika má u dětí a mládeže rozvíjet schopnosti a kompetence, které jim umožňují rozšířit možnosti, jak se aktivně účastnit společenského života. Kraus zmiňuje také, že vývoj sociální pedagogiky na Slovensku dospěl k jejímu širšímu pojetí. (Kraus, 2014, s.42). Baláž má sociální pedagogiku za disciplínu, která „*přispívá k rozvoji osobnosti ve výchovně vzdělávacím postupu v rodině, škole a ve volném čase*“ (Kraus, 2014, s. 42). Kraus označuje pojetí sociální pedagogiky, které odráží proměny společnosti, za stále aktuálnější, neboť výchova je silně ovlivňována právě společenskými změnami, ať už se jedná o rozvoj telekomunikačního systému, digitalizaci, globalizaci nebo ekologické problémy.

Mezi autory, kteří vidí v obsahu oboru sociální pedagogiky především formu životní pomoci, patří Z. Bakošová. Uvádí, že sociální pedagogika se dotýká všech, začíná u problémů, jde jí o lepší kvalitu života, podporuje lidskost, zahrnuje všechny věkové kategorie. Zmiňuje, které faktory (války, násilí, přírodní katastrofy, boj o moc, krize hodnot) vedou k destrukci lidství. Hovoří také o neschopnosti sladit individuální potřeby s potřebami společnosti. „*Preto si kladieme otázku, aké šance má výchova v týchto podmíňkách, súvislostiach, pôsobiacich faktoroch.*“ (Bakošová, 2008, s.46)

„Dnes však problematiku výchovy odporúčame chápat globálnejšie vzhľadom na skúsenosti ľudskej civilizácie, dôsledky vojen, prírodných katastrof...“. (Bakošová, 2008, s. 46)

„Tieto všetky faktory podmieňujú formuláciu cieľov výchovy v spoločnosti. V tejto súvislosti si kladieme otázky: Akého človeka potrebujeme v tejto dobe pre tento svet, pre tento život? Ako ho pripraviť na individuálne i spoločenské zvládanie rol? Ako ho pripraviť na správanie sa k sebe, k najbližším, k iným ľuďom, k prírode?“ (Bakošová, 2008, s. 47)

Bakošová hovoří o vysoké počítačové a jazykové gramotnosti dnešní mládeže, ale také o absenci osvojení si životních hodnot, norem, schopnosti je dodržovat, projevit solidaritu, chovat se prosociálně. Analyzuje také pojem pomoc, klade a odpovídá na otázku, co je pomoc a kdo pomoc potřebuje. Každý se alespoň jednou ocitne v situaci, kdy je pomoc potřeba. Ať už se jedná o běžné životní situace, nebo ty mimořádné.

A zde nalézáme společného jmenovatele s principy sociální pedagogiky. Pomoc v nouzi může mít mnoho podob. Může jít o člověka v různých krizových, mimořádných situacích. Ať už se bude jednat o nehody, přírodní katastrofy, požáry či jiné nenadálé události, je třeba, aby byly děti vychovávány k ochotě pomoci a vzdělávány tak, aby v případě potřeby také pomoci uměly a mohly.

1.2 Vymezení základních pojmů

Civilní ochrana – souhrn činností a postupů věcně příslušných orgánů a dalších zainteresovaných orgánů, organizací, složek a obyvatelstva, prováděných s cílem minimalizace negativních dopadů možných mimořádných událostí a krizových situací na zdraví a životy lidí a jejich životní podmínky.

Ochrana obyvatelstva – pojem zavedený v roce 2000 na základě nové právní normy. Jedná se o plnění úkolů civilní ochrany, především varování, evakuace, ukrytí, nouzové přežití a další opatření k zabezpečení ochrany života, zdraví a majetku. Jedná se o soubor činností a úkolů odpovědných orgánů veřejné správy, právnických a podnikajících fyzických osob a také občanů, které vedou k zabezpečení ochrany života, zdraví, majetku a životního prostředí, v souladu s platnými právními předpisy.

Mimořádná událost – je škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací. (Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů)

Druhy mimořádných událostí:

Živelní pohroma	Havárie	Ostatní události
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Povodeň ▪ Zemětřesení ▪ Velký sesuv půdy ▪ Sopečný výbuch ▪ Orkán, tornádo ▪ Extrémní chlad a teplo ▪ Pád meteoritu ▪ Velký lesní požár 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dopravní nehoda ▪ Havárie v chemickém provozu ▪ Radiační havárie ▪ Ropná havárie ▪ Zřícení domu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Teroristický čin ▪ Žhářství ▪ Nebezpečná zásilka

Integrovaný záchranný systém (IZS) – koordinovaný postup jeho složek při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací

Základní složky IZS	Ostatní složky
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hasičský záchranný sbor České republiky ▪ Jednotky požární ochrany ▪ Zdravotnická záchranná služba ▪ Policie České republiky 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil ▪ ostatní ozbrojené bezpečnostní sbory (obecní policie) ▪ ostatní záchranné sbory (Báňská záchranná služba) ▪ orgány ochrany veřejného zdraví (krajské hygienická stanice) ▪ havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby (energetika, komunikační a informační systémy) ▪ zařízení civilní ochrany ▪ neziskové organizace a sdružení občanů, která lze využít k záchranným a likvidačním pracím (horská služba, kynologové, Český červený kříž)

Linky tísňového volání

- 112 – Jednotné evropské číslo tísňového volání
- 150 – Hasičský záchranný sbor ČR
- 155 – Zdravotnická záchranná služba
- 158 – Policie ČR
- 156 – Městská policie

V roce 1991 bylo Radou Evropských společenství rozhodnuto o zavedení jednotného evropského čísla tísňového volání. Cílem bylo usnadnit komunikaci s rámci Evropské unie, neboť došlo k nárůstu soukromých a služebních cest v rámci Evropy. V České republice bylo číslo 112 uvolněno (do roku 1998 byla na tomto čísle provozována služba informace o přesném čase) v roce 2004, kdy Česká republika vstoupila do Evropské unie. Tísňové hovory na jednotné evropské číslo tísňového volání 112 i na české číslo 150 jsou odbavovány ve 14 telefonních centrech. Tato telefonní centra jsou umístěna v sídlech hasičských záchranných sborů krajů, všechna jsou propojena a tedy plně zastupitelná v případě přetížení či výpadku. Moderní softwarové vybavení dovoluje například identifikovat adresu volajícího z pevné sítě nebo určit polohu mobilního telefonu. (HZS ČR, 2021)

Hasičský záchranný sbor České republiky (HZS ČR) – jednotný bezpečnostní sbor, jehož základním úkolem je chránit životy a zdraví obyvatel, životní prostředí, zvířata a majetek před požáry a jinými mimořádnými událostmi a krizovými situacemi. Hasičský záchranný sbor ČR je hlavním koordinátorem a páteří integrovaného záchranného systému. Pokud zasahuje více složek IZS, na místě většinou velí příslušník Hasičského záchranného sboru ČR, který řídí součinnost složek a koordinuje záchranné a likvidační práce.

2 HISTORIE BRANNÉ VÝCHOVY

2.1 Počátky branné výchovy

Základy přípravy obyvatelstva na mimořádné události se objevovaly již před více než 150 lety. Branná příprava, kterou můžeme pro zjednodušení tuto oblast nazývat, se měnila v souladu se změnami společnosti. Její pojetí a rozvoj určoval charakter společenských a historických jevů. V předválečném a meziválečném období byla branná příprava zaměřena na předvojenskou přípravu chlapců a zdravotnickou přípravu dívek. Byla spíše výchovou k tělesné odolnosti a technické zdatnosti. Branná výchova obyvatelstva jako tělesná výchova mládeže byla zakotvena v branném zákoně č. 193/1920 Sb. V roce 1934 byla vydána Ministerstvem školství směrnice o zařazení branné výchovy do výuky na národních školách. Nejednalo se o samostatný předmět, prvky branné výchovy se objevovaly v tělesné výchově, chemii a zeměpisu. Z důvodu naléhavosti připravenosti pedagogů pro vyučování této problematiky byla branná výchova zavedena jako samostatný předmět v učitelských ústavech. V roce 1937 byl přijat zákon o branné výchově a branná výchova měla být zavedena do škol. Vznik Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939 tyto snahy přerušil. Po konci 2. světové války se společnost soustředila na budování republiky a branná výchova se dostávala do pozadí. (Reitmayer, 1976)

V roce 1951 byl založen SVAZARM (Svaz pro spolupráci s armádou) - jednotná organizace, jejímž cílem byla příprava obyvatelstva na eventualitu válečného konfliktu, SVAZARM vydal soubor opatření k civilní obraně a ochraně, aby případné následky byly co nejmenší. SVAZARM řídil brannou výchovu až do roku 1989. V letech 1951 a 1952 byly vydány zákony o branné výchově a její reorganizaci, zákon č. 92/1951 Sb. a zákon č. 87/1952 Sb. V roce 1973 byl vydán nový zákon o branné výchově č. 73/1973 Sb., který platil až do 90. let. Těmito zákony se podařilo vrátit brannou výchovu do škol. S brannou výchovou se děti setkávaly již v mateřských školách. Děti byly tehdy hravou formou připravovány na použití ochranných prostředků. U žáků základních škol se branná výchova soustředila spolu s přípravou na mimořádné situace také na budování fyzické kondice pomocí her. Na základních školách šlo samozřejmě také o ideově výchovné působení s využitím zájmů a zálib dětí. Socialistická výchova byla vědomě vnášena i do branné výchovy. Informace byly čerpány z nevydaného rukopisu Svazarm 1951–1991, který je dílem kolektivu Jiří Krobath, Jiří Krupička a Jiří Bílek. Za laskavé poskytnutí tohoto rukopisu velmi děkuji mjr. Ing. Bohuslavu Pernicovi, Ph.D. (Bílek, Krobath, Krupička, 1976)

2.2 Branná výchova v učebnicích pro ZŠ z let 1974 a 1975

Když se podíváme na učebnici Branná výchova pro 6. a 7. ročník základní devítileté školy, kterou vydalo Státní pedagogické nakladatelství v Praze roku 1974, vidíme, že je první část věnována branně politické tematice. Zdůrazňuje obranu vlasti a socialistického zřízení jako povinnost a čest každého občana. Zmiňuje, že současně s existencí kapitalismu trvá nebezpečí války. Věnuje se součástíem ozbrojených sil ČSSR – Československé lidové armádě, Ozbrojeným sborům ministerstva vnitra, Lidovým milicím – tradici, posláním; ale druhům vojsk, zbraním, rozlišovacím znakům a označením hodností příslušníků Československé lidové armády. Druhá kapitola učebnice je věnována ochraně proti škodlivým látkám. Tato kapitola je rozdělena na požární ochranu a protichemickou ochranu. Řeší se v ní vznik požáru, jeho šíření, jak je možné požáru předejít, jak požár nahlásit. Jsou zde zmíněny prostředky a nářadí na hašení a také ruční hasicí přístroje, jejich druhy a vhodnost použití; zápalné látky a ochrana před nimi. V části Protichemická ochrana jsou popsány otravné látky a ochrana před nimi. Třetí kapitolou je Zdravotnický výcvik. Pojednává o úrazech, jejich druzích a možnostech, jak jim předejít. Jsou zde zásady první pomoci při krvácení a zlomeninách. Součástí této kapitoly jsou informace o nakažlivých chorobách, dezinfekci, dezinsekcii a deratizaci. Čtvrtá kapitola nese název Základy topografie. V ní byli žáci seznámeni s mapou, topografickými značkami, orientací v terénu pomocí mapy i pomocí nouzových orientačních prostředků. (Mejsnar, 1974)

Učebnice Branná výchova pro 8. a 9. ročník základních devítiletých škol z roku 1975 má totožné okruhy (Branně politická tematika, Ochrana proti škodlivým látkám, Zdravotnický výcvik a Základy topografie). Branně politické tematice je věnován již menší prostor, kapitola Zdravotnický výcvik je rozšířena o podrobnější popis různých typů poškození, poranění a onemocnění a typy pomoci. (Mejsnar, 1975)

2.3 Branná výchova po roce 1989

V této podobě se branná výchova vyučovala na základních školách do roku 1989. Poté byla zrušena zákonem č.217/1991 Sb., O zrušení zákona o branné výchově. Tím se vytratila ze školství jakákoliv výuka o ochraně člověka za mimořádných událostí. V roce 1995 se začíná hovořit o začlenění této problematiky do vzdělávání. Až do roku 2003 nefigurovala branná výchova na žádném stupni vzdělávání. V roce 2003 došlo ke změně pokynu MŠMT. Aktualizován byl dodatkem „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ se stanoveným rozsahem minimálně šest vyučovacích hodin ročně pro každý ročník ZŠ, SŠ a SOŠ. Ředitel

školy měl pravomoc rozhodnout, zda bude zařazen samostatně nebo s rámci souvisejících předmětů. V roce 2004 byla zakomponována Ochrana člověka za mimořádných událostí do RVP pro základní a střední školy. Usnesením vlády České republiky ze dne 5. října 2011 č.734 byla začleněna tematika Ochrany člověka za mimořádných událostí, péče o zdraví a dopravní výchova také do studijních programů pedagogických fakult. Branná výchova sice neměla ve výchově a vzdělávání několik let jasně vymezené místo, ale přestože nebyla součástí rámcově vzdělávacího plánu, děti se vždy učily zásady první pomoci i to, jak se chovat při mimořádných událostech. V souvislostmi se společenskými změnami v posledních letech přibylo také poučení o terorismu. V roce 2013 se z podnětu Ministerstva obrany vrátila do škol výuka o obraně státu, o úloze armády, o NATO. (HZS ČR, 2021)

3 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A KLÍČOVÉ KOMPETENCE

Výuka problematiky ochrany člověka za mimořádných událostí prošla řadou změn. Podíváme se nyní, v jaké podobě je zakotvena v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Vzhledem k tomu, že výzkum této bakalářské práce bude probíhat mezi pedagogy na 2. stupni základních škol, budeme se soustředit na tento stupeň základního vzdělávání.

V RVP ZV se píše, že *„základní vzdělávání na 2. stupni pomáhá žákům získat vědomosti, dovednosti a návyky, které jim umožní samostatné učení a utváření takových hodnot a postojů, které vedou k uvážlivému a kultivovanému chování, k zodpovědnému rozhodování a respektování práv a povinností občana našeho státu...“*. RVP ZV počítá se širokým rozvojem zájmu žáků, vyšších učebních možnostech žáků a na provázanosti života a vzdělávání ve škole se životem mimo školu. *„To umožňuje využít náročnější metody práce i nové zdroje a způsoby poznávání, zadávat komplexnější a dlouhodobější úkoly či projekty...“*. *„V průběhu základního vzdělávání žáci postupně získají takové kvality osobnosti, které jim umožní... se aktivně podílet na životě společnosti“*. (RVP ZV)

3.1 Vzdělávací oblasti

RVP ZV je rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí:

- Jazyk a jazyková komunikace
- Matematika a její aplikace
- Informatika (změna názvu oblasti v RVP ZV od roku 2021)
- Člověk a jeho svět
- Člověk a společnost
- Člověk a příroda
- Umění a kultura
- Člověk a zdraví
- Člověk a svět práce

V RVP ZV je problematika ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí specifikována ve větší míře, než tomu bylo v minulosti. Objevuje se v sedmi z celkem devíti vzdělávacích oblastí.

Je potřeba, aby v případě mimořádné události žák uměl komunikovat, ať již osobně nebo telefonicky, uměl zavolat odpovídající pomoc, uměl se rychle a přesně vyjádřit. Aby uměl

správným způsobem použít komunikační techniku, aby měl uložena potřebná telefonní čísla, případně stažené aplikace, které mohou pomoci v případě krizových situací. Aby věděl, jaké nám mohou potkat mimořádných událostí a jaká jsou rizika s nimi spojená. Jakým způsobem postupovat v případě ohrožení, měl by znát příčiny a prevenci vzniku požárů, jakým způsobem se při požáru chránit a jak se evakuovat. Měl by umět uplatnit dovednosti potřebné k ochraně osob za mimořádných událostí. Měl by uplatňovat aktivní přístup k ochraně zdraví, života a majetku, orientovat se v aktuálním dění v ČR i ve světě, mít zájem o celospolečenské záležitosti. Měl by znát příklady mezinárodního terorismu a znát roli ozbrojených sil při zajišťování obrany státu. Měl by vědět, jaké nejefektivnější jednání by měl použít při havárii s únikem nebezpečných látek. Na modelových příkladech by měl aplikovat znalosti o principech hašení požárů. Dále by měl umět poskytnout první pomoc při poranění a jiném poškození těla, ovládat základy topografie a orientace, zná zásady bezpečného pohybu v krajině a řídí se podle nich v praxi. Uplatňuje zásady bezpečného chování a jednání při mimořádných událostech v modelových situacích. V rizikových situacích v dopravě se projevuje odpovědně a předchází možnému ohrožení zdraví a osobní bezpečnosti; v případě potřeby umí adekvátně poskytnout první pomoc. Umí klasifikovat mimořádné události, rozezná varovný signál a jiné způsoby varování, ví o evakuaci a činnostech po mimořádné události, zná základní úkoly ochrany obyvatelstva i prevenci vzniku mimořádných událostí. (RVP ZV)

3.2 Průřezová témata

Významnou součástí základního vzdělávání jsou tzv. průřezová témata. Škola musí na obou stupních základního vzdělávání zařadit všechna průřezová témata uvedená v RVP ZV. Průřezová témata mohou být integrována do jednotlivých vyučovacích předmětů, ale také mohou mít podobu samostatného předmětu, různých projektů, kurzů a seminářů. Jedná se o tato témata:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Enviromentální výchova
- Mediální výchova

Je jasné vidět, že téma ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí se prolíná skutečně téměř všemi oblastmi, tématy i cíli vzdělávání. Současně se ukazuje, jak je výuka této problematiky roztráštěná a neexistuje žádný jednoduší celek, který by mohl sloužit jako základní podklad pro výuku ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí.

3.3 Klíčové kompetence v RVP ZV

Každá vzdělávací oblast má svou charakteristiku a cílové zaměření. Charakteristika vymezuje vzdělávací obsah jednotlivých oborů dané oblasti. Cílové zaměření určuje cíle a směr vedení žáka pro dosažení klíčových kompetencí. *„Očekávané výstupy mají činnosní povahu, jsou prakticky zaměřené, využitelné v běžném životě a ověřitelné. Vymezují předpokládanou způsobilost žáků využívat osvojené učivo v praktických situacích a v běžném životě...“*. (RVP ZV)

Klíčové kompetence:

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence komunikativní
- Kompetence sociální a personální
- Kompetence občanské (zde je uvedeno, že s ukončeným základním vzděláním se žák „rozhoduje zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka“)
- Kompetence pracovní
- Kompetence digitální (změna v RVP ZV od roku 2021)

3.4 Klíčové kompetence

„Škola má podporovat motivaci a výkonnosť žáků, má je vést k zaručeným výsledkům učení a vychovávat je ke vzájemné ohleduplnosti a toleranci. Na základní škole má být poskytováno solidní všeobecné vzdělání, orientované na situace blízké životu, na zadávání konkrétních úloh a na praktické jednání.“ (Belz, 2001, s.19)

Škola má vzdělávat, vychovávat, rozvíjet schopnosti a dovednosti. Především při vzdělávání získává člověk klíčové kompetence. Ty jsou podstatné nejen pro osobní rozvoj, ale také pro uplatnění člověka ve společnosti. Výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí svým

charakterem poskytuje prostor pro rozvíjení mnoha klíčových kompetencí. Učí žáky dodržovat zásady bezpečného jednání, učí je poradit si v případě jejich vzniku, vychovává k prevenci a k schopnosti pomoci sobě i ochotě a schopnosti pomoci ostatním.

Klíčové kompetence nelze brát izolovaně, jsou utvářeny celkovým procesem vzdělávání, všechny aktivity a činnosti, které ve škole probíhají, by měly směřovat k jejímu rozvíjení. Podívejme se na některé kompetence, které jsou potřebné pro praktické využití vědomostí z oblasti Ochrany člověka za mimořádných událostí. (Belz, 2001)

Kompetence občanské

Umožňují žákům plnohodnotně se zapojit pomocí znalostí, dovedností, postojů a schopností do života občanské společnosti. V problematice OČMU se objevuje množství pravidel, která je třeba dodržovat. Ať už se jedná o vhodné postupy při řešení již nastalých mimořádných událostí, nebo i způsoby, jak jejich vzniku předcházet, uvědomovat si možné dopady rizikového chování a jak rizikové chování eliminovat.

Kompetence sociální a personální

U výuky OČMU jsou využívány aktivizační metody, rozvíjí se schopnost pracovat v různých velkých skupinách, schopnost jednotlivce ovlivňovat kvalitu společné práce, naslouchat druhým. Metody rozvíjející spolupráci žáky učí přispívat k příznivému rozvíjení mezilidských vztahů. Žáci se učí, jakým způsobem požádat o pomoc i jak poskytnout v případě potřeby pomoc ostatním.

„Socializace člověka se uskutečňuje ve skupinách.“ (Belz, 2001, s.37) Skupina zesiluje motivaci jednotlivce, reakce skupiny ukazují člověku jeho vlastní já, učí ho schopnosti prosadit se. Skupina nabízí jednotlivci nové situace, nové aspekty. *„Afektivní učení se může uskutečňovat pouze ve skupinách.“* (Belz, 2001, s.40)

Kompetence k řešení problémů

Postupy, které jsou zásadní v problematice OČMU, je možno velmi dobře upevňovat aktivizačními metodami formou nácviku. Žákům jsou předloženy konkrétní situace, vztahující se k tématu OČMU, analyzuje se problém, naplánuje se řešení problému a toto řešení se nakonec vyhodnotí. Často existuje více možností, jak danou věc řešit správně, je třeba žáku naučit vyhodnotit situaci, rozhodnout se o variantách, případně volit kompromis.

Kompetence pracovní

Znalosti o bezpečném a účinném používání nástrojů, materiálů a vybavení jsou při mimořádných událostech velmi důležité. Při praktických metodách nácviku se žáci naučí pracovat s návody, naučí postupy při poskytování první pomoci, praktické použití materiálu pro ošetření, pravidla ochrany zdraví při práci, použití ochranných prostředků.

Kompetence k učení

Při výuce OČMU je snaha o co největší praktickou využitelnost nabytých vědomostí. Proto se opírají o zkušenosti z praktického života a využívají se takové metody, aby bylo snadné si správný postup odvodit a tím si jej i lépe uchovat v paměti.

3.5 Metody výuky

Aby byla výuka OČMU efektivní, je nutné zvolit vhodnou metodu. Pro rozvoj klíčových kompetencí jsou vhodné metody aktivního učení, které vycházejí z aktivity žáků, žáci se aktivně účastní procesu vzdělávání, spolupracují ve skupinách, výuka je plná zajímavých podnětů. Teorie je předkládána formou diskusní metody, kde je potřeba aktivní účast žáků. Kladením otázek a aplikací znalostí dětí na daný problém je kladen důraz na pochopení, poznatky tímto získávají trvalejší charakter.

Žáci musí ovšem také získávat praktické dovednosti. Z tohoto hlediska se jeví jako nejvhodnější metoda situační, kdy žáci řeší nějakou reálnou událost, krizovou situaci, která nemá jednoznačně řešení. Situační metody jsou zaměřeny především na praxi a aplikaci teoretických poznatků na reálné situaci.

Metody inscenační jsou také velmi vhodné pro výuku OČMU. Žáci se při nich ocitají přímo v rolích aktérů mimořádných situací. Simulují určitou událost a osvojují si adekvátní způsoby jednání a řešení problému.

Velkou oblibu mohou získat také Didaktické hry. Může se jednat o různé soutěže, zajímavé úkoly, rozhodovací hry a kvízy. (Belz, 2001)

4 MATERIÁLY PRO PODPORU VÝCHOVY A VÝUKY OCHRANY ČLOVĚKA ZA MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTÍ

4.1 Publikované materiály

Absence aktuálního materiálu pro výuku problematiky Ochrany člověka za mimořádných událostí nutně vedla k vydávání materiálů jak pro pedagogy, tak pro žáky.

Na základě Pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů (čj. 12050/03-22 ze dne 4. března 2003) obdrží v jednom výtisku příručku pro učitele základních a středních škol „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ každá základní škola, střední škola, speciální škola a vyšší odborná škola. Distribuci příručky všem školám v kraji zabezpečuje Hasičský záchranný sbor příslušného kraje v součinnosti s odborem školství krajského úřadu. (Ministerstvo vnitra ČR, 2021)

V roce 2003 byla vydána příručka pro učitele základních a speciálních škol **Výchova dětí v oblasti požární ochrany**. Tato publikace navazuje na předcházející příručku **Ochrana člověka za mimořádných událostí**. Autoři již v úvodu upozorňují na nebezpečí, která nastávají spolu se změnou klimatu. Na přívalové deště a jejich následky v podobě povodní, časté větrné počasí a dlouhotrvající sucha, způsobující lesní požáry. Jednoznačně poukazují na naléhavost zařazení této problematiky do výchovy a vzdělávání žáků. Publikace je rozdělena na teoretickou a metodickou část. V teoretické části se věnuje legislativě. Obsahuje základní informace, důležité pro pochopění určitých souvislostí, týkajících se požární ochrany. Následující kapitoly teoretické části pojednávají o hoření, požáru, hasicích přístrojích, zásahu při požáru; obsahují první pomoc a zdravotně, upozorňují na nebezpečí v přírodě a ve městě. Dále se zabývají podstatou a systémem výuky, způsoby, jak upoutat a udržet pozornost žáků, úlohou motivace, ale i strachy, úzkostmi, stresem a psychickými traumaty. Metodická část je rozdělena na dva bloky, první blok je určen pro 1. stupeň ZŠ, druhý blok pro 2. stupeň ZŠ. V blocích jsou pro usnadnění výuky zpracovány nejdůležitější informace dané problematiky, přizpůsobené věku dětí, pro které jsou určeny. (Mikulka, 2003)

V letech 2004 až 2004 vydalo nakladatelství ALBRA učebnice s problematikou ochrany člověka za mimořádných událostí.

1. ročník ZŠ – Neztratím se? Neztratím!
2. ročník ZŠ – Bezpečí a nebezpečí
3. ročník ZŠ – Počítej se vším
4. ročník ZŠ – S mapou nezabloudím
5. ročník ZŠ – Pomáhám zraněným
6. ročník ZŠ – Povodně
7. ročník ZŠ – Požáry
8. ročník ZŠ – Havárie
9. ročník ZŠ – Od vichřice k zemětřesení

V roce 2008 se na trhu objevila příručka **Co dělat... Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí**. Není sice primárně určena pro výuku na základních školách, ale vzhledem k tomu, že se bavíme nejen a vyučování a výchově žáků v prostředí školy, je potřeba, aby i rodiče měli odpovídající znalosti a zasadili se o informovanost svých dětí v této oblasti.

Vždyť zrušením výuky branné výchovy po revoluci nastala situace, kdy se z nepoučených žáků stali již rodiče, vychovávající další generaci.

„Cílem našeho projektu je popularizovat pojmy jako je civilní ochrana či ochrana obyvatelstva, a dát jim moderní obsah v širším pojetí novodobých rizik, jako jsou povodně, požáry, nehody, průmyslové havárie a další nebezpečí... I jeden zachráněný život má v tomto případě cenu zlata. A proto úsilí všech, kdo se na tomto projektu podílejí, stojí za to.“ (Co dělat..., 2008)

4.2 Projekty zaměřené na ochranu člověka za mimořádných událostí

4.2.1 Projekt Záchranný kruh

„Asociace Záchranný kruh-sdružení záchranářských, vzdělávacích a další subjektů a institucí, které se aktivně zabývají problematikami vzdělávání, prevence a přípravy v oblastech běžných rizik a mimořádných událostí, bezpečnosti a ochrany životů, zdraví, životního prostředí a majetku. Společně již od roku 2005 vyvíjí a realizují projekty,

vzdělávací materiály a pomůcky, které pomáhají v každodenním životě všem cílovým skupinám, zejména dětem a mládeži, ale i jejich rodičům a pedagogům rozpoznávat rizika a nebezpečí, předcházet jim, připravit se na či správně reagovat v krizových situacích.“ (Asociace Záchraný kruh, 2021)

Asociace připravila řadu vlastních projektů. Zde zmiňujeme některé z nich:

- Bezpečností informační systém – Určený pro města a obce a jejich obyvatele. Při návštěvě stránek se občan dozví nejdůležitější informace týkající se rizik a nebezpečí; rady, jak se zachovat v případě krizové situace a možnosti pomoci sobě i blízkým. Systém umožňuje varování před povodní, vichřicí a jinými druhy nebezpečí.
- Vzdělávací aplikace (Animovaná první pomoc, Dopravní výchova pro děti, Malý záchranář, Tísňomat)
- Multifunkční záchranářské centrum Medard – *„V rámci rekultivace a revitalizace krajiny je na Sokolovsku budováno jezero Medard. V areálu jezera usiluje Asociace Záchraný kruh o vybudování multifunkčního záchranářského centra.*“ (Asociace Záchraný kruh, 2021)
- Svět záchranářů – V Karlových Varech existuje areál pro simulaci rizik. Je zde dopravní hřiště včetně železničního přejezdu, improvizovaná nemocnice, policejní služebna a hasičská stanice. Všechny budovy jsou vybavené technikou, simulátory a trenažéry pro věrné napodobení rizikových situací
- Vzdělávací hry – (Domeček rizik, Dopravní výchova, Evakuační zavazadlo, Hazardní hry, Hořící dům, Jak správně rozdělat oheň, Jménem zákona, Malý záchranář, Město v plamenech a další)

Na webových stránkách asociace Záchraný kruh je mnoho potřebných informací. Jsou rozděleny na sekce Bezpečná doprava, První pomoc, Požáry, Osobní bezpečí, Mimořádné události: všechny sekce poskytují informace v dostatečném množství i rozsahu pro všechny aspekty běžného života, pro případy běžných rizik i mimořádných událostí.

4.2.2 Projekt HASÍK CZ Výchova dětí v oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva

Projekt instituce Citadela Bruntál, která je akreditovaná MŠMT pro vzdělávání, je projektem preventivně výchovné činnosti v oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva

Projekt spočívá v předávání informací z oblasti ochrany obyvatelstva a požární ochrany žákům ZŠ (na 1. stupni ZŠ se jedná o 2. ročník a na 2. stupni ZŠ se jedná o 6. ročník). Tyto informace předávají dětem formou besed instruktoři (z řad příslušníku HZS a JSDH), kteří prošli kurzy instruktorů o.s. Citadela Bruntál. Pomáhají jim k tomu metodické příručky a preventivně výchovné tiskoviny pro děti.

Hasík vznikl již v roce 1996. Po zkušebním ověření na školách a vytvoření metodiky pro práci s dětmi (1998) je postupně šířen po celé České republice.

„Průzkum české školní inspekce zaměřený na zjištění rozsahu znalostí žáků týkajících se dané problematiky hovoří poměrně jasně: „Znalosti žáků jsou katastrofální!“ Tak hodnotila školní inspektorka žáky náhodně vybraných škol. Jak je tomu u dospělých je nasnadě. Uvedenou situaci se snaží řešit prostřednictvím svých speciálně vyškolených instruktorů preventivní program „Výchova dětí v oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva“. (Mikulka, 2011)

Instruktoři podávají dětem informace s ohledem na jejich věk, pokud možno „stravitelnou“ formou. Na projektu spolupracuje i dětský psycholog a jeho vstupy jsou součástí příručky pro instruktory projektu Hasík.

Teoretická část výuky je zaměřena na neopominutelné informace a hoření, požáru, hasicích přístrojích, zásahu jednotek požární ochrany, na ochranu obyvatelstva, nebezpečí v přírodě, první pomoc a zdravotní péči. Velká část publikace se zabývá systémem práce s dětmi, motivací, komunikací v pedagogické praxi, řeči těla, udržení pozornosti žáků a také skupinovými i individuálními rozdíly mezi dětmi. Jednotlivé hodiny jsou zpracovány podobným způsobem, jakým se pedagogové připravují na výuku školních předmětů. Jsou stanoveny cíle, je doporučen materiál a pomůcky, navrženy metody výuky, stanoveny časové dotace. V oddílu nazvaném Výsledek výuky jsou uvedeny zásadní informace, ke kterým by měl instruktor společně s dětmi dospět.

4.2.3 Projekt Hasiči pro školy

„Profesionální hasiči neustále zdokonalují svoje taktické postupy, pořizují modernější techniku, věnují nemalé úsilí přípravě dobrovolných hasičů apod. Přesto je u mimořádné události v první chvíli několik minut každý sám, odkázán pouze na sebe a svoje vědomosti a schopnosti. Systematická školní příprava v problematikách Ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí chybí. Pro výuku bezpečnostních témat neexistuje samostatný předmět, chybí aprobovaní učitelé a donedávna ani neměli v rukou ucelený materiál, který

by jim jasně definoval, s jakými znalostmi, schopnostmi a dovednostmi mají děti základní školu opouštět. Projekt si klade za cíl stát se účinným didaktickým nástrojem pro pedagogy, který v kombinaci s dalšími projekty přímé i nepřímé podpory výuky od hasičů, vybaví děti základními znalostmi a dovednostmi potřebnými pro eliminaci rizikového chování a také základními postupy pro zvládnání mimořádných událostí.

(<https://www.hzscr.cz/clanek/hasici-pro-skoly-druhy-rocnik-projektu-byl-slavnostne-predan-pedagogum.aspx>)

Projekt vznikl ve spolupráci HZS Zlínského kraje a HZS Ústeckého kraje za finanční podpory Ústeckého kraje. Projekt vznikl z potřeby komplexního výukového materiálu k problematice OČMU pro zvolené cílové skupiny. První cílovou skupinou jsou žáci druhého stupně základních škol. Druhý stupeň byl záměrně zvolen z důvodu, že děti ve věkovém rozmezí 12 až 16 let jsou již zodpovědnější za sebe a své chování, a pokud budou mít potřebné informace, budou již schopny zvládat postupy při zdolávání mimořádných událostí. Druhou cílovou skupinou jsou pedagogové, předávající informace z této oblasti dětem. Program projektu je intuitivní, použitelný jednoduchým způsobem, po registraci je prostřednictvím stažení z webových stránek distribuován bez dalších nákladů do škol.

Jednotlivé materiály mají tyto formy:

- Prezentace
- Pracovní list
- Příručka
- Metodický list
- Kazuistika

6.ročník/1.hodina

MIMOŘÁDNÁ UDÁLOST A JEJÍ DRUHY – Cílem hodiny je, aby žák chápal pojem mimořádné události, dokázal odlišit jejich druhy dle příčiny, uměl definovat rozdíl mezi nebezpečnou situací a mimořádnou událostí. Schopnosti a dovednosti vedoucí k eliminaci rizikového chování a postupy pro zvládnání mimořádných událostí by měly být žáky vnímány jako základní občanská dovednost.

1. Mimořádné události a jejich vývoj
2. Role aktivního občana
3. Pojem mimořádná událost

4. Druhy mimořádných událostí
5. Konkrétní mimořádné události

6.ročník/2.hodina

INTEGROVANÝ ZÁCHRANNÝ SYSTÉM – Cílem hodiny je seznámit žáky s integrovaným záchranným systémem, jeho členěním a hlavními úkoly. Žák po této hodině chápe význam pojmu integrovaný záchranný systém (IZS), zná rozdíl mezi jeho složkami a umí je správně zařadit.

1. Pojem IZS
2. Charakteristika základních složek IZS
3. Základní složky IZS
4. Ostatní složky IZS a jejich charakteristika
5. Koordinace složek IZS

6.ročník/3.hodina

HASIČI A JEJICH PRÁCE – Cílem hodiny je prohloubení znalostí o páteřní složce IZS, tedy o Hasičském záchranném sboru ČR, respektive o hasičích jako takových. Žák po této hodině bude znát hlavní úkoly hasičů a jejich strukturu, vybavení a zásahovou činnost.

1. Úkoly a organizační struktura HZS ČR
2. Práce hasiče
3. Druhy a struktura zásahů
4. Vybavení hasičů – osobní ochrana
5. Mobilní požární technika – vozidla

6.ročník/4.hodina

VOLÁNÍ NA TÍŠŇOVOU LINKU – Cílem hodiny je upevnění znalosti čísel tísňových linek, volba správného čísla tísňové linky pro různé druhy událostí a osvojení zásad volání na tísňovou linku.

1. Co je tísňové volání a jeho charakteristika
2. Čísla tísňových linek
3. Zásady volání na tísňovou linku

4. Orientační body a další důležité informace pro nahlášení

6.ročník/5.hodina

BĚŽNÁ RIZIKA V DOMÁCNOSTI A PŘÍRODĚ – Cílem hodiny je seznámení žáků s běžnými riziky, která mohou vzniknout v domácnosti a v přírodě. Žák bude po této hodině vědět, jak se správně chovat, aby dokázal eliminovat rizika a rizikové chování.

1. Dětské úrazy
2. Nebezpečí v běžné domácnosti
3. Nebezpečí u vody a na vodní ploše
4. Nebezpečí při sportu
5. Nebezpečí na silnici a železničním přejezdu
6. Nebezpečí v přírodě

7. ročník/1.hodina

OCHRANA OBYVATELSTVA

Žák po této hodině chápe smysl existence humanitárního práva. Vysvětlí fungování ochrany obyvatelstva a popíše její hlavní úkoly.

1. Význam ochrany obyvatelstva
2. Historický vývoj péče o obyvatelstvo
3. Vznik humanitárního práva
4. Opatření pro ochranu civilních osob v ČR
5. Základní opatření ochrany obyvatelstva

7. ročník/2.hodina

VAROVÁNÍ

Žák po této hodině definuje cíl varování, rozpozná jednotlivé tóny sirén a jejich význam. Uplatňuje účinný postup po zaznění varovného signálu „Všeobecná výstraha“.

1. Co je varování?
2. Varování a informování v ČR
3. Koncové prvky varování

4. Tóny sirén, varovný signál
5. Co dělat po varování

7. ročník/3.hodina

UKRYTÍ A PROSTŘEDKY INDIVIDUÁLNÍ OCHRANY

Žák po této hodině bude vědět, co je cílem ukrytí a individuální ochrany. Bude znát správný postup přípravy improvizovaného úkrytu, způsob ochrany očí, dýchacích cest a těla.

1. Co je ukrytí?
2. Druhy úkrytů
3. Jak připravit improvizovaný úkryt
4. Co je individuální ochrana?
5. Druhy prostředků individuální ochrany
6. Jak si připravit improvizovanou ochranu

7. ročník/4.hodina

EVAKUACE A NOUZOVÉ PŘEŽITÍ

Žák po této hodině bude vědět co je cílem evakuace a nouzového přežití. Bude znát správný postup při evakuaci a bude si umět připravit (zabalit) evakuační zavazadlo.

1. Co je evakuace?
2. Druhy evakuace
3. Evakuační zavazadlo
4. Zásady pro opuštění bytu
5. Opatření nouzového přežití

7. ročník/5.hodina

ZÁKLADNÍ NEODKLADNÁ KARDIOPULMONÁLNÍ RESUSCITACE

Žák po této hodině bude znát a umět použít správný postup při základní kardiopulmonální resuscitaci. Bude znát úlohu operátora tísňové linky 155 při poskytování pomoci.

1. Tísňová linka 155
2. Základní životní funkce – vědomí, dýchání, akce srdeční
3. Zprůchodnění dýchacích cest – záklon hlavy a kontrola volných dýchacích cest

4. Kardiopulmonální resuscitace – nepřímá masáž srdeční, umělé dýchání
5. Umělé dýchání
6. AED – Automatizovaný externí defibrilátor

8.ročník/1.hodina

POŽÁRY

1. Oheň a jeho využití
2. Charakteristika ohně a podmínky pro vznik ohně
3. Požárně bezpečnostní charakteristiky látek
4. Definice požáru a příčiny vzniku požáru
5. Nejčastější druhy požárů

8.ročník/2.hodina

HAŠENÍ POŽÁRU

1. Teorie hašení požáru
2. Rozdělení hořlavých materiálů do „Tříd požárů“
3. Specifické druhy požárů – hořící olej a zařízení pod elektrickým proudem
4. Druhy hasicích přístrojů
5. Postup použití přenosného hasicího přístroje
6. Povinnost umístění přenosného hasicího přístroje

8.ročník/3.hodina

POŽÁRY V UZAVŘENÉM PROSTORU

1. Charakteristika požárů v uzavřeném prostoru
2. Nejčastější příčiny vzniku požárů
3. Požární bezpečnost
4. Postup při úniku za zakouřeného prostředí

8.ročník /4.hodina**POŽÁRY V PŘÍRODĚ**

1. Druhy požárů v přírodním prostředí a příčiny jejich vzniku
2. Specifika a likvidace požárů v přírodě
3. Pravidla rozdělávání ohně v přírodním prostředí
4. Co dělat, když na nás začne hořet oblečení?

8. ročník/5.hodina**PORANĚNÍ KŮŽE**

Žák po této hodině bude znát a umět použít správný postup při poranění kůže – tepelná a chemická poranění, mechanická poranění. Bude znát úlohu kůže, bude znát typy poranění a správné poskytování první pomoci.

1. Kůže – její význam a funkce
2. Tepelná poranění kůže – popáleniny, opařeniny a omrzliny, postup první pomoci
3. Chemická poranění kůže – poleptání, postup první pomoci
4. Mechanická poranění kůže – odřeniny, řezné a tržné rány, postup první pomoci
5. Riziková poranění v kuchyni
6. Riziková poranění při pobytu venku v zimě

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODIKA VÝZKUMU

Teoretická část bakalářské práce rozvíjí otázky výchovy a vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí do praktické podoby ve formě realizace kvantitativního výzkumu. Dotazníkovým šetřením jsme zjišťovali, jaké jsou názory pedagogů na současný stav výuky problematiky ochrany člověka za mimořádných událostí a také nás zajímaly jejich zkušenosti s projektem Hasiči pro školy.

5.1 Cíl a dílčí cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jak učitelé hodnotí současný stav výuky v tématech OČMU a zda projekt Hasiči pro školy, se kterým byli seznámeni, je přínosem v této oblasti.

Z hlavního cíle jsme odvodili dílčí cíle, které konkretizují hlavní cíl a detailněji zkoumají jednotlivé aspekty.

- Zjistit základní informace o pedagogických pracovnících (kraj, délku praxe, zda vyučují problematiku OČMU)
- Zjistit, zda je věnována dostačující pozornost a čas tématům OČMU
- Zjistit, zda jsou dostačující znalosti žáků v oČMU
- Zjistit, co by podpořilo výuku oblasti OČMU
- Zjistit, zda je projekt Hasiči pro školy přínosem

5.2 Sběr dat

Pro výzkum jsme využili metodu dotazníkového šetření. V této metodě jsou odpovědi získávány v písemné podobě na základě písemného kladení otázek. Otázky jsme pečlivě formulovali. (Chráska, 2016)

5.3 Výzkumný soubor

Osloveni byli pedagogové ze základních škol na celém území České republiky. Jednalo se o pedagogy, kteří byli registrováni na stránkách www.hasiciproskoly.cz a stáhli si materiály pro potřebu výuky problematiky OČMU. E-mailovou korespondencí byl rozeslán dopis s prosbou o vyplnění dotazníku a poděkováním. V dopise byl přiložen odkaz na dotazník. Data byla získána prostřednictvím webového nástroje survio.com/cs z důvodu snadné

dostupnosti pro všechny respondenty. Celkem bylo rozesláno 158 e-mailů, na základě čehož jsme získali 115 řádně vyplněných dotazníků.

5.4 Metoda zpracování dat

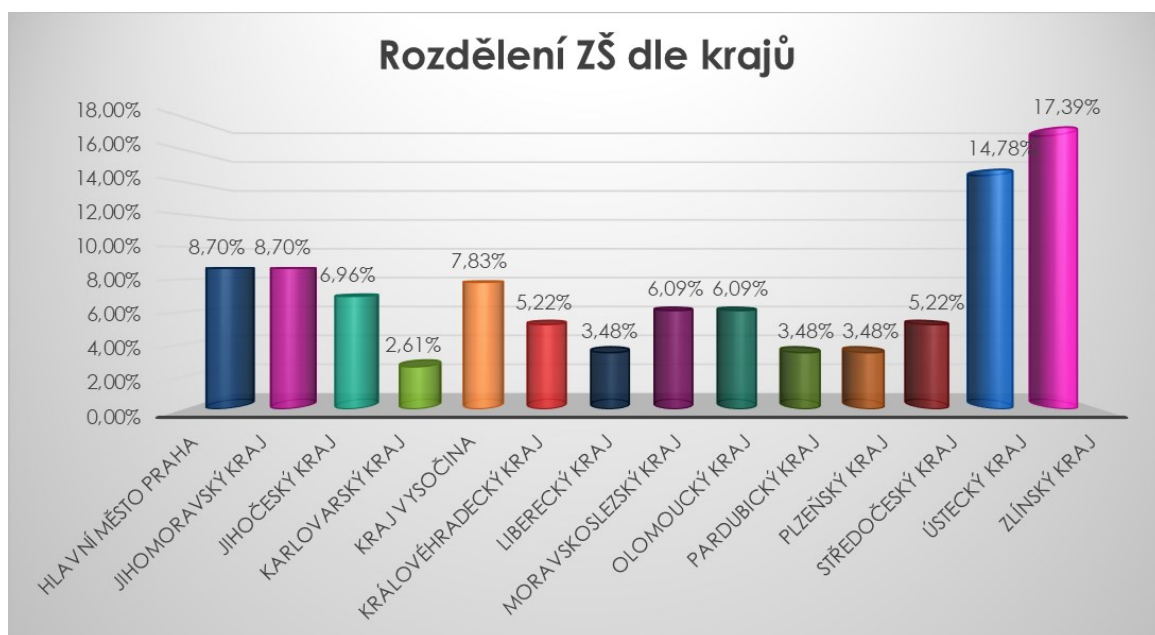
Data jsme zpracovávali tzv. čárkovací metodou, která nám data statisticky utřídila. Součtem výskytů jednotlivých hodnot odpovědí jsme získali jejich absolutní četnost. Podíl dané skupina na celku je potom charakterizován uvedením hodnoty relativní četnosti v procentech.

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V této části se budeme zabývat vyhodnocením výzkumu. Jednotlivé odpovědi jsme zanesli do grafů a výsledky vyjádřili v procentech. Dotazník obsahoval 22 otázek. Některé otázky umožňovaly jen jednu odpověď, u některých otázek byla možnost volby více možností, několik otázek bylo škálových a jedna otázka byla otevřená.

Položka 1 – Uved'te prosím kraj, ve kterém se nachází vaše základní škola

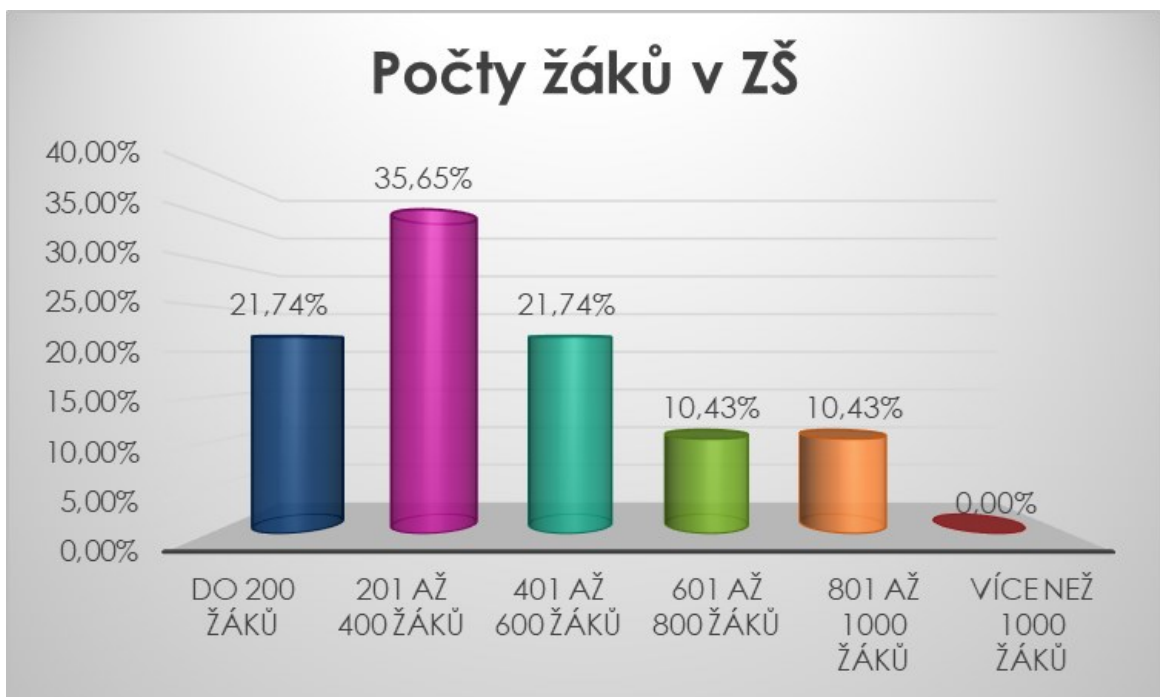
První otázka se zaměřila, z jakého kraje je škola, kde pedagogové působí. Z grafu je patrné, že největší zastoupení má Zlínský a Ústecký kraj. Ve spolupráci právě těchto dvou krajů vznikl projekt Hasiči pro školy. Z celkového počtu 115 respondentů je jich 20 ze Zlínského kraje a 17 z Ústeckého kraje.

Graf 1: Rozdělení ZŠ do krajů

Položka 2 – Kolik žáků navštěvuje vaši školu?

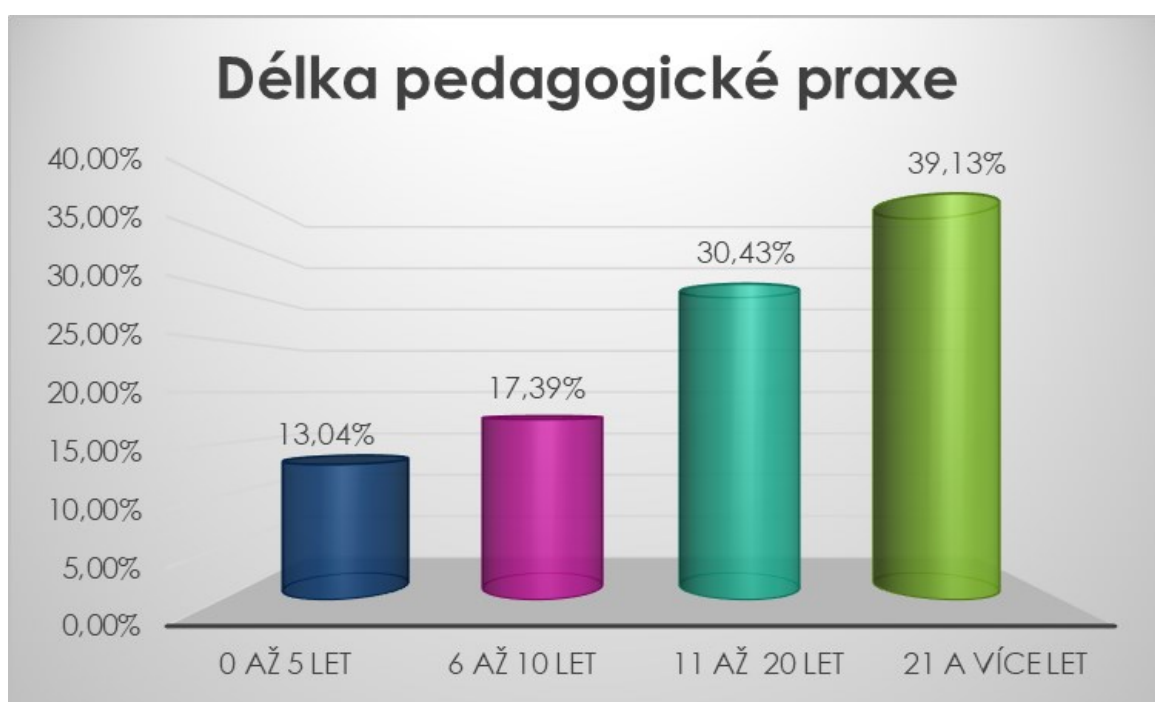
Druhá otázka zjišťovala počet žáků na jednotlivých školách. Ze 115 respondentů jich bylo celkem 66 ze škol s celkovým počtem do 400 žáků. Z toho 25 respondentů (21,74 %) ze škol do 200 žáků a 41 respondentů (35,65 %) ze škol od 200 do 400 žáků. Ze školy, kterou navštěvuje 401 až 600 žáků, je 25 respondentů (21,74 %). Ze škol o 601 až 800 žácích je 12 respondentů (10,43 %), stejně jako ze škol o 801 až 1000 žácích.

Graf 2: Počty žáků v ZŠ

Položka 3 – Uved'te prosím délku Vaší pedagogické praxe

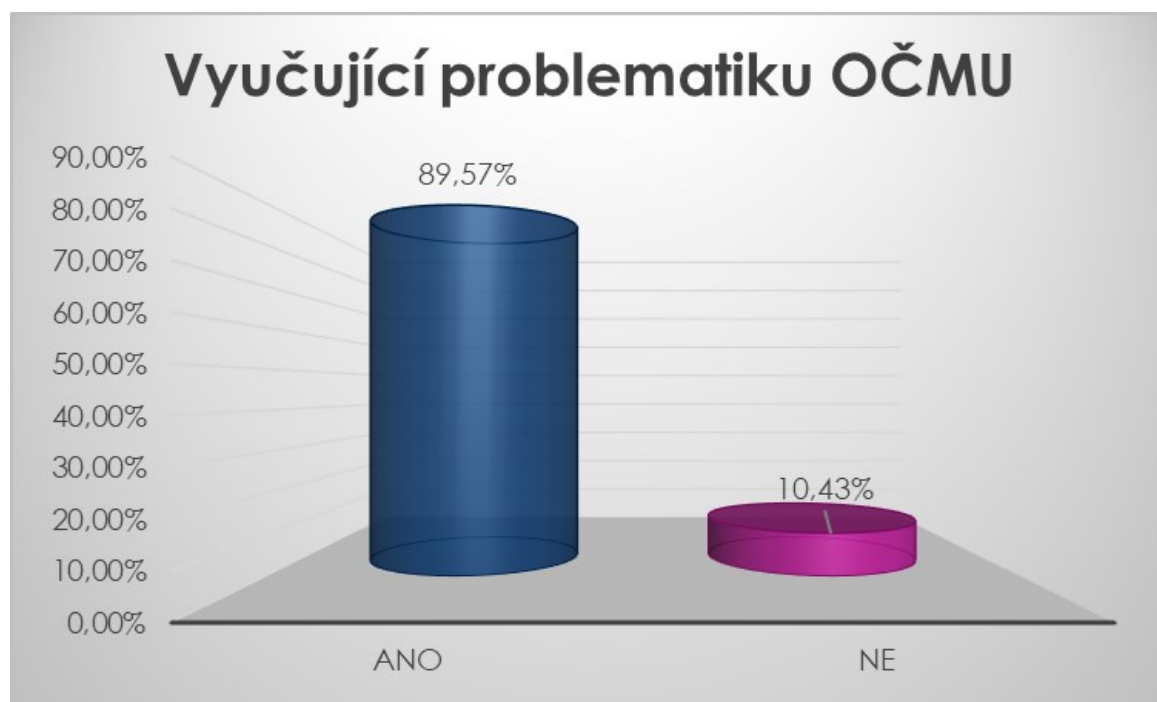
Třetí otázkou jsme zkoumali, jaká je délka praxe jednotlivých respondentů. Z grafu vyplývá, že nejvíce pedagogů má více než 21letou praxi ve školství. Z celkového počtu 115 respondentů je to 45 pedagogů (39,13 %). 11 až 20 let ve školství působí 35 pedagogů (30,43 %), 6 až 10 let ve školství působí 20 pedagogů (17,39 %) a nejkratší dobu praxe do 5 let uvedlo 15 pedagogů (13,04 %).

Graf 3: Délka pedagogické praxe

Položka 4 – Vyučujete Vy osobně v rámci nějaké předmětu problematiku OČMU?

U této otázky respondenti vypovídali převážně kladně. Problematiku OČMU vyučuje 103 (89,57 %) z celkového počtu 115 pedagogů. Záporně odpovědělo 12 pedagogů (10,43 %).

Graf 4: Vyučující problematiku OČMU

Položka 5 – Domníváte se, že je problematice OČMU věnována na vaší základní škole dostatečná pozornost?

U této otázky jsme se dočkali převahy kladných odpovědí. Z celkového počtu 115 respondentů odpovědělo, že **rozhodně ano** 9 pedagogů (7,83 %), že **spíše ano** odpovědělo 60 pedagogů (52,17 %). Pro odpověď **nevím** se rozhodli dva respondenti (1,74 %). Poměrně hodně respondentů uvedlo, že pozornost **spíše není** dostačující, a to 41 (35,65 %). Tři respondenti (2,61 %) uvedli, že pozornost věnovaná problematice **rozhodně není** dostačující.

Graf 5: Je věnován dostatek pozornosti

Položka 6 – Je počet hodin, který je věnován problematice OČMU na vaší základní škole dostačující?

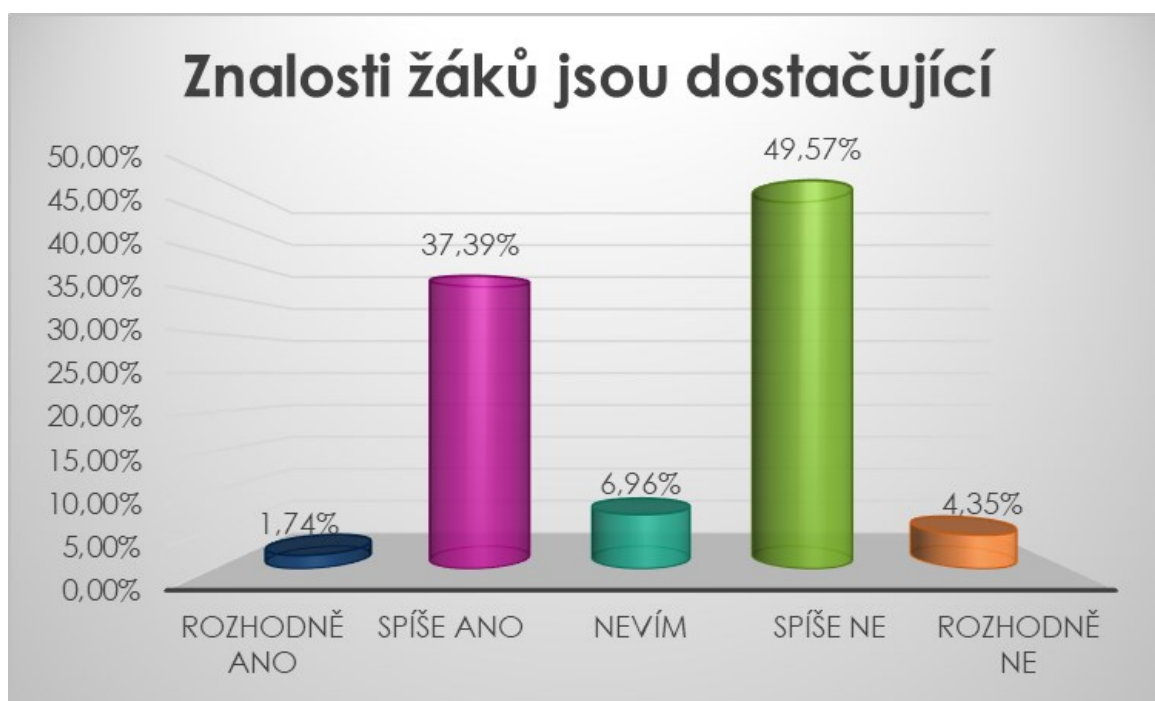
U této otázky z celkového počtu 115 respondentů odpovědělo, že **rozhodně ano** 13 pedagogů (11,30 %). Že **spíše ano** odpovědělo 45 pedagogů (39,13 %). Pro odpověď **nevím** se rozhodlo osm respondentů (6,96 %). 45 respondentů (39,13 %) uvedlo, že počet hodin **spíše není** dostačující. Čtyři respondenti (3,48 %) uvedli, že počet hodin **rozhodně není** dostačující.

Graf 6: Počet hodin je dostačující

Položka 7 – Jsou znalosti žáků týkající se problematiky OČMU podle Vašeho názoru dostačující?

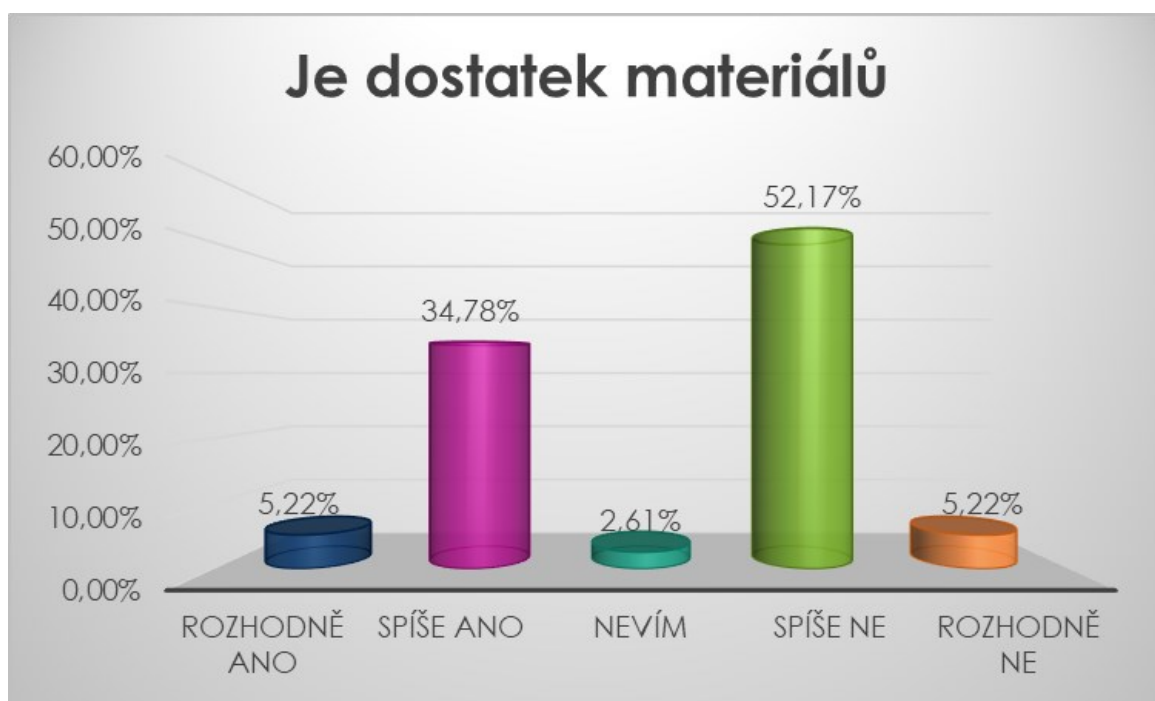
U této otázky z celkového počtu 115 respondentů odpovědělo, že **rozhodně ano** dva pedagogové (1,74 %). Že **spíše ano** odpovědělo 43 pedagogů (37,39 %). Pro odpověď **nevím** se rozhodlo osm respondentů (6,96 %). 57 respondentů (49,57 %) uvedlo, že znalosti žáků **spíše nejsou** dostačující. Pět respondentů (4,35 %) uvedlo, že znalosti žáků **rozhodně nejsou** dostačující.

Graf 7: Znalosti žáků jsou dostačující

Položka 8 – Máte k dispozici dostatek vhodných materiálů pro výuku problematiky OČMU?

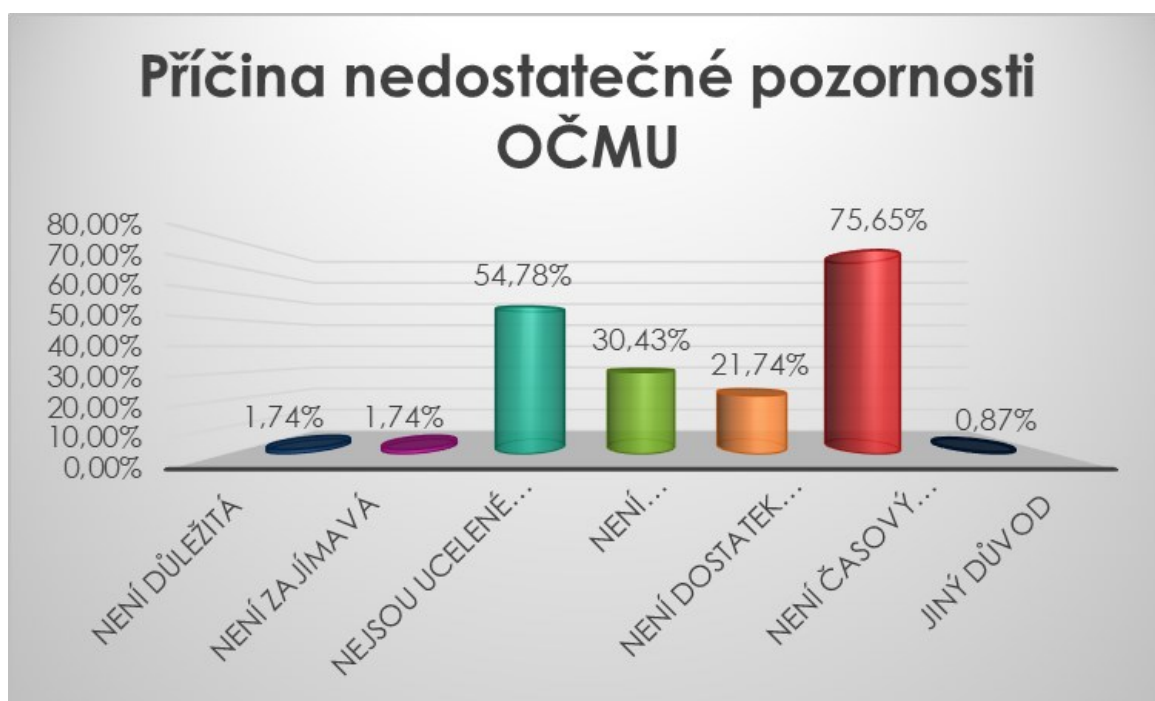
U této otázky jsme se dočkali převahy záporných odpovědí. Z celkového počtu 115 respondentů odpovědělo, že **rozhodně ano** 6 pedagogů (5,22 %). Že **spíše ano** odpovědělo 40 pedagogů (34,78 %). Pro odpověď **nevím** se rozhodli tři respondenti (2,61 %). Že **spíše není** dostatek vhodných materiálů uvedlo 60 respondentů (52,17 %). 6 respondentů (5,22 %) uvedlo, že **rozhodně není** dostatek materiálů pro výuku problematiky.

Graf 8: Je dostatek materiálů

Položka 9 – Co je podle Vašeho názoru příčinou, že není problematice OČMU věnován dostatek pozornosti?

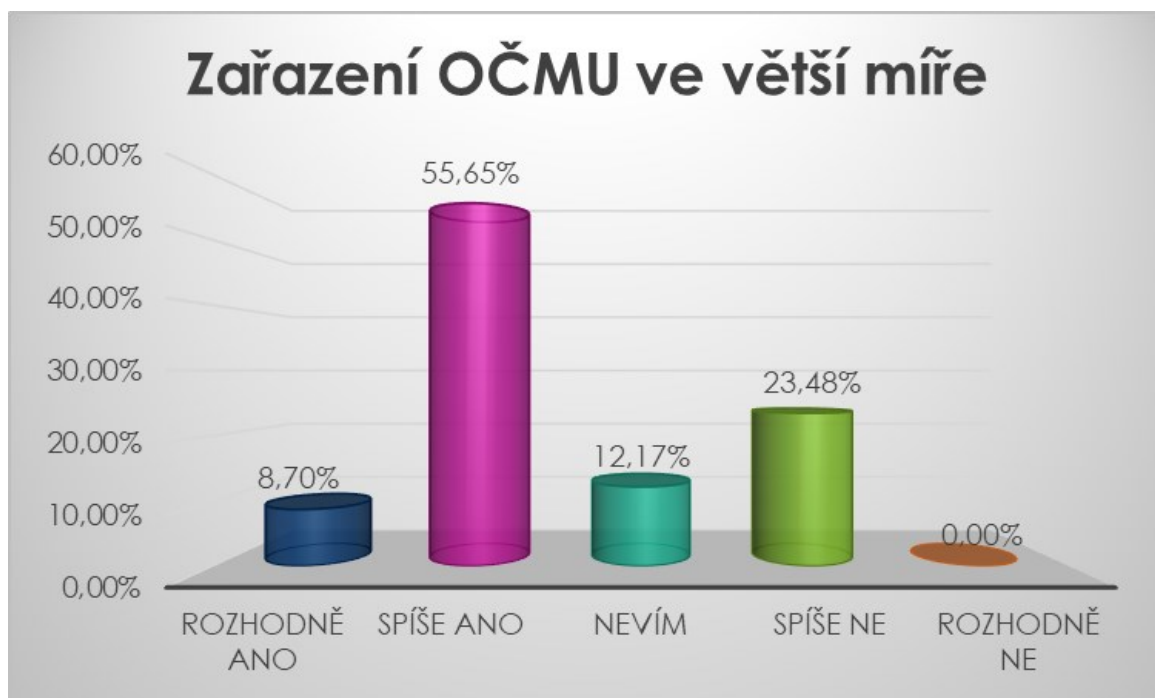
Největší počet respondentů uvádí jako příčinu toho, že není problematice OČMU věnován dostatek pozornosti, **časový prostor**. Z celkového počtu 115 pedagogů jich tuto možnost zvolilo 87 (75,76 %). Na dalších místech jako příčinu uvádějí, že **nejsou ucelené materiály** (63 respondentů) (54,78 %). **Není samostatný předmět** (35 respondentů) (30,43 %). **Není dostatek pedagogů** (25 respondentů) (21,74 %).

Graf 9: Příčina nedostatečné pozornosti OČMU

Položka 10 – Uvítali byste, aby byla problematika OČMU do výuky zařazena ve větší míře?

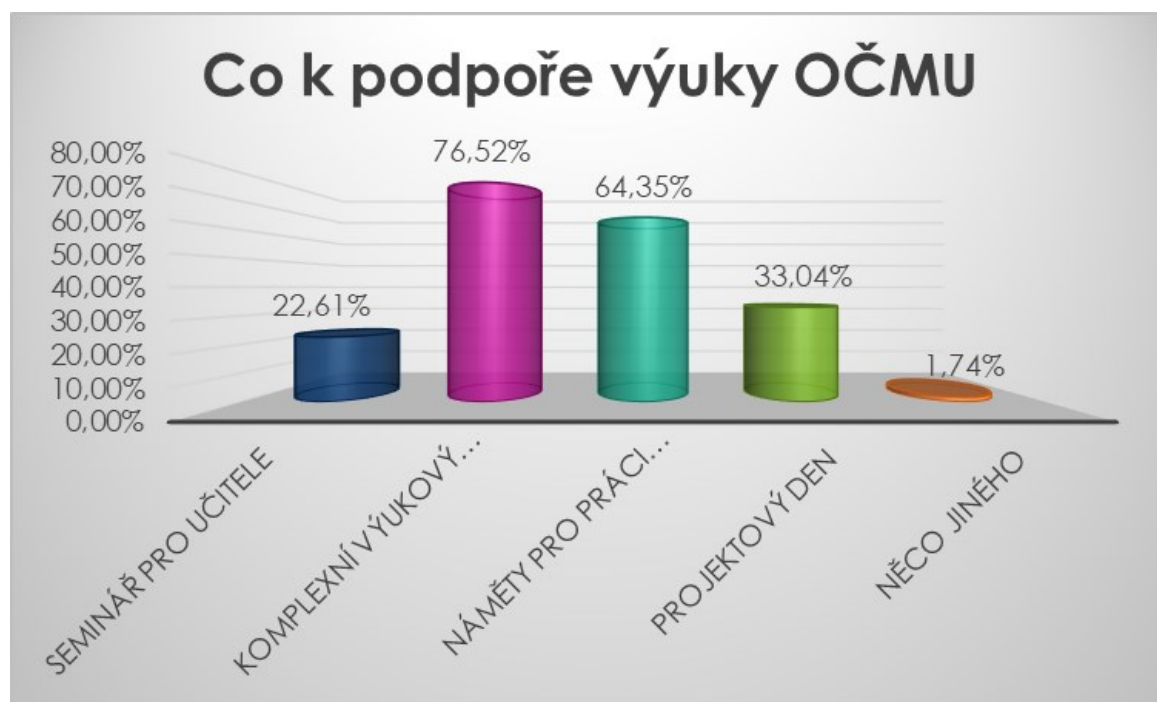
Z grafu je zřejmé, že na tuto otázku odpovídali pedagogové jednoznačně kladně. Z celkového počtu 115 respondentů odpovědělo kladně 74 pedagogů. 10 z nich jich odpovědělo, že **rozhodně ano** (8,70 %). Odpověď **spíše ano** volilo 64 pedagogů (55,65 %). Pro odpověď **nevím** se rozhodlo 14 pedagogů (12,17 %). Záporně odpovědělo 27 pedagogů (23,48 %), a to tak, že volili odpověď **spíše ne**.

Graf 10: Zařazení OČMU je větší míře

Položka 11 – Co byste uvítali k podpoře výuky OČMU?

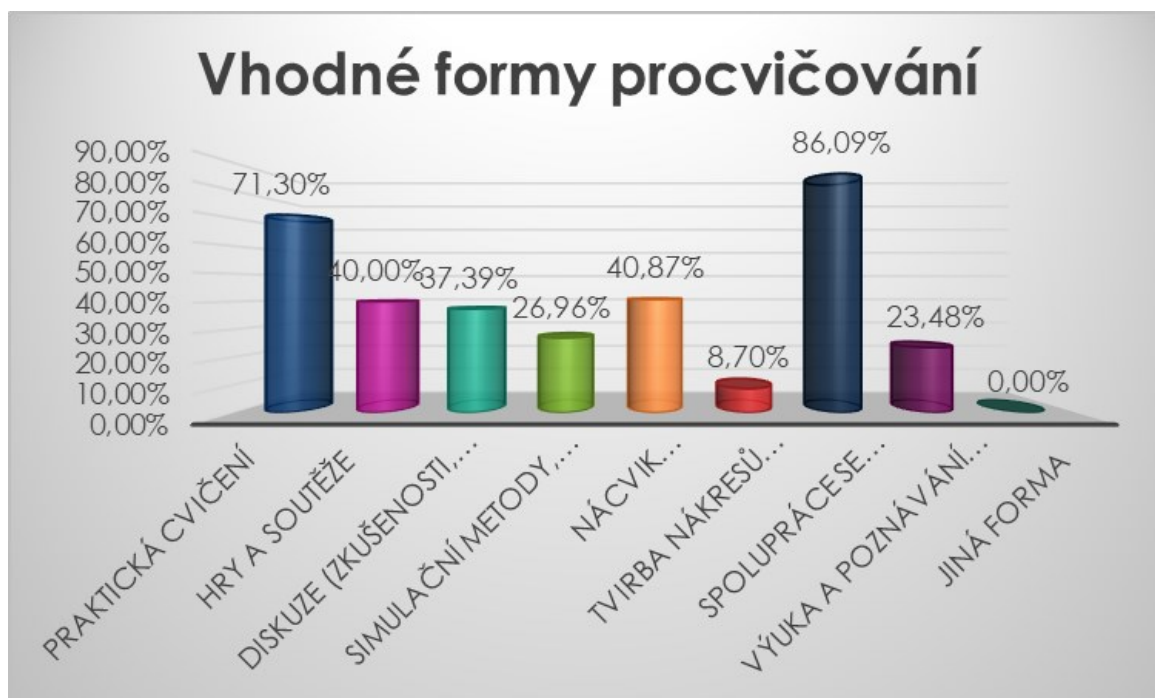
Nejvíce (88 pedagogů) (76,52 %) odpovědělo, že by uvítalo komplexní výukový materiál. Náměty pro práci se žáky by uvítalo 74 pedagogů (64,35 %). Projektový den by chtělo 38 pedagogů (33,04 %). Seminář pro učitele zvolilo 26 pedagogů (22,61 %).

Graf 11: Co k podpoře výuky OČMU

Položka 12 – Jakou formu procvičování a upevňování učiva problematiky OČMU pokládáte za nejvhodnější?

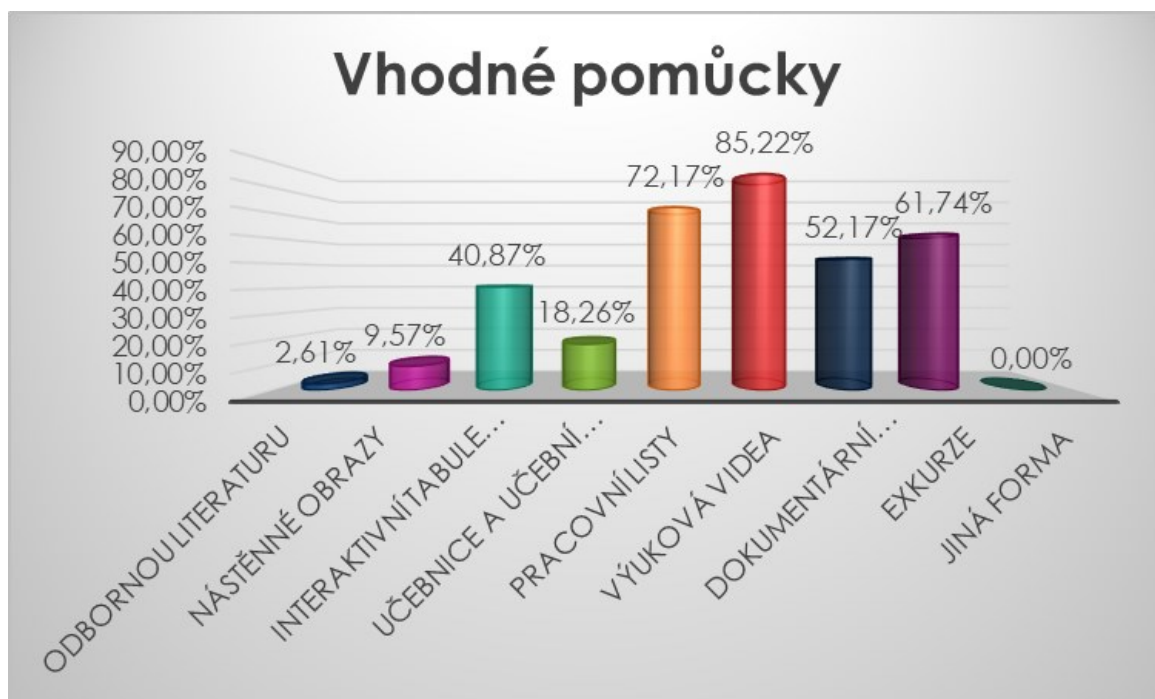
Z grafu je zřejmé, že je jasně preferována **spolupráce se složkami IZS, exkurze na stanicích**. Tuto možnost volilo 99 (86,09 %) z celkového počtu 115 respondentů. 82 respondentů uvedlo **praktická cvičení** (71,30 %) Ale i jiné formy procvičování pedagogové vítají. **Hry a soutěže** uvedlo 46 respondentů. **Diskuzi s příklady ze života a zkušenostmi** uvedlo 43 respondentů. Simulační metody uvedlo 31 respondentů. Návčik požadovaného chování uvedlo 47 respondentů.

Graf 12: Vhodné formy procvičování

Položka 13 – Jakou formu názorných pomůcek považujete za nejvhodnější k usnadnění pochopení problematiky OČMU?

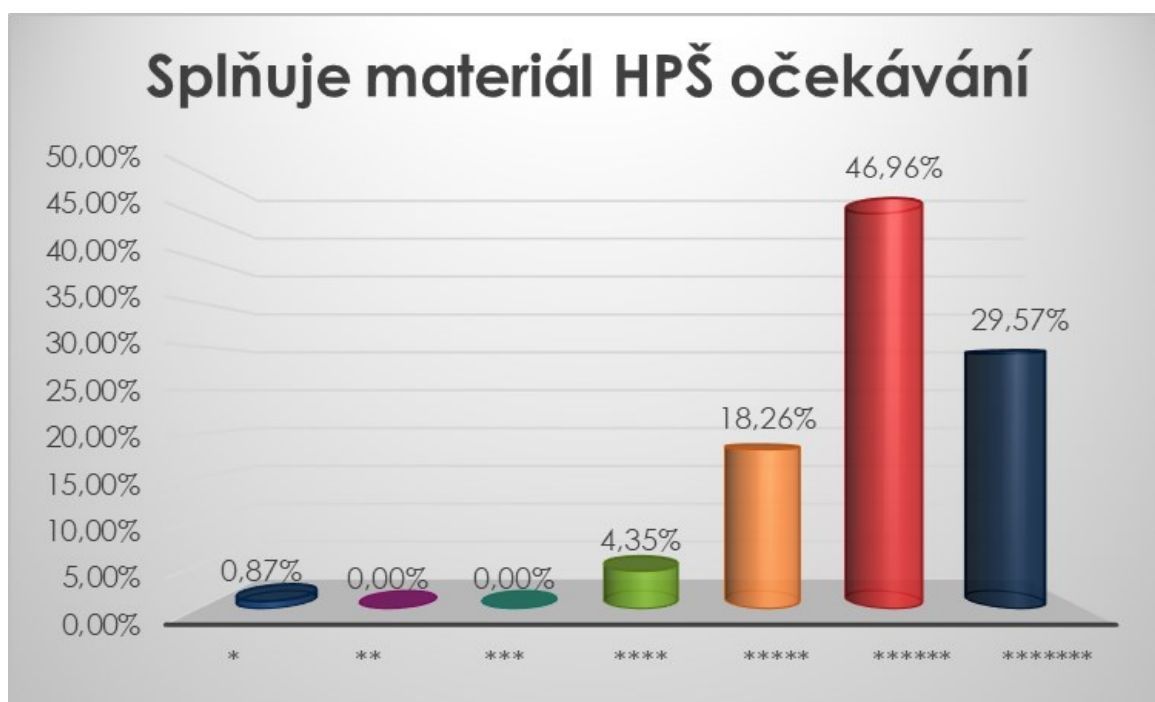
U této otázky byla respondenty nejčastěji zvolena odpověď **výuková videa** (98 respondentů) (85,22 %). Pedagogové také často volili **pracovní listy** (83 respondentů) (72,17 %), **exkurze** (71 respondentů) (61,74 %), **dokumentární ukázky, fotografie** (60 respondentů) (52,17 %)

Graf 13: Vhodné pomůcky

Položka 14 – Stáhli jste si výukový materiál projektu Hasiči pro školy. Splňuje tento materiál Vaše očekávání? Jedna hvězdička znamená, že rozhodně nesplňuje. Sedm hvězdiček znamená, že zcela splňuje.

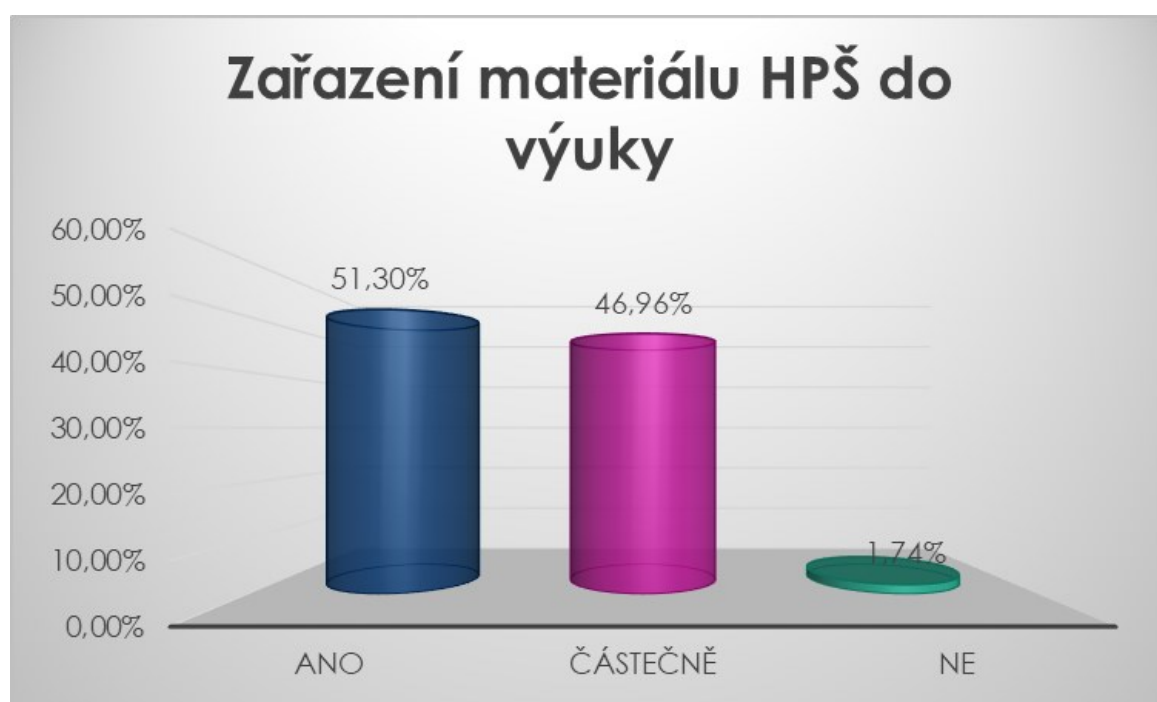
Z grafu je zřejmé, že velká většina dotazovaných odpověděla, že výukový materiál projektu Hasiči pro školy **splňuje jejich očekávání**. Ze 115 respondentů označilo projekt kladně 109. 7 ze 7 hvězdiček hodnotilo splnění očekávání materiálu 34 pedagogů (29,57 %). 6 ze 7 hvězdiček hodnotilo splnění očekávání materiálu 54 pedagogů (46,96 %). 5 ze 7 hvězdiček hodnotilo splnění očekávání materiálu 21 pedagogů (18,26 %).

Graf 14: Splňuje materiál HPŠ očekávání

Položka 15 – Zařadili jste výukový materiál projektu Hasiči pro školy do výuky problematiky OČMU na vaší základní škole?

Z celkového počtu 115 dotazovaných odpovědělo 113 pedagogů kladně na otázku, zda zařadili materiál projektu do výuky. Z toho 59 pedagogů jej **zařadilo zcela** a 54 pedagogů jen **zařadilo částečně**.

Graf 15: Zařazení materiálu HPŠ do výuky

Položka 16 – Projekt Hasiči pro školy zatím představil výukový materiál pro 6., 7. a 8. třídy základní školy. Na základě Vašich dosavadních zkušeností – budete si stahovat materiály i pro 9. třídy, až budou k dispozici?

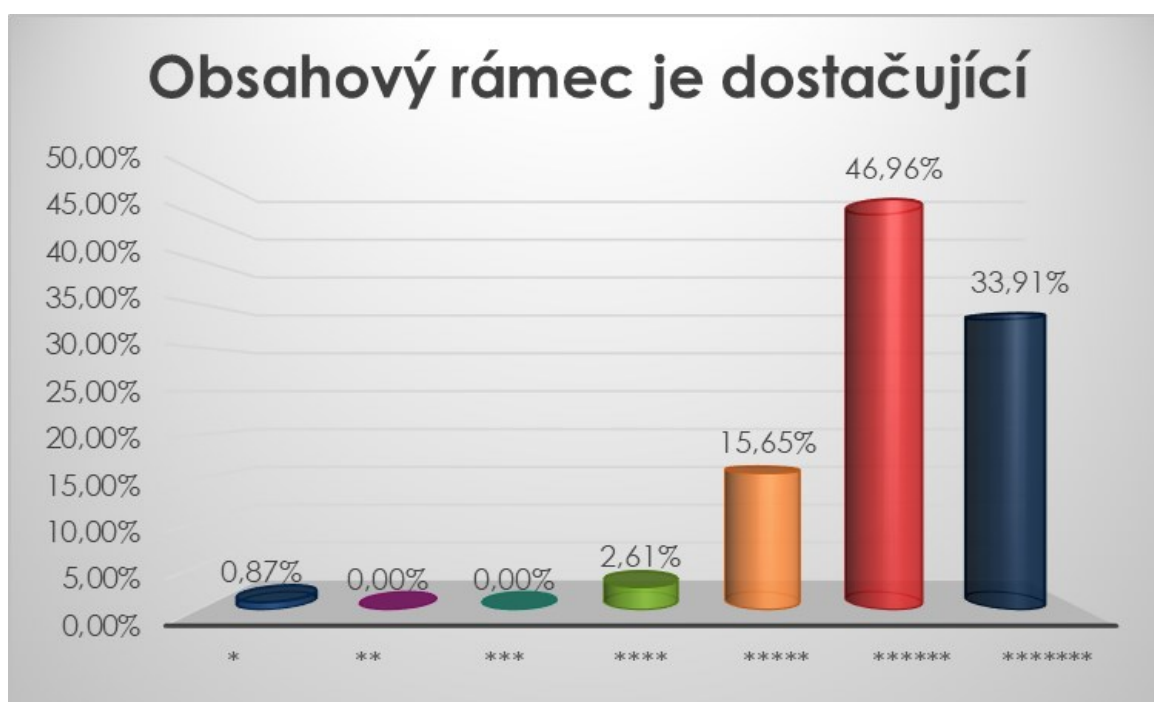
Z celkového počtu 115 dotazovaných odpovědělo 84 pedagogů kladně na otázku, zda budou stahovat materiály i pro 9. třídu. 28 pedagogů zatím neví, zda budou stahovat materiály i pro 9. třídu.

Graf 16: Stažení materiálu pro 9. ročník

Položka 17 – Je podle Vašeho názoru obsahový rámec učiva projektu Hasiči pro školy dostačující? Jedna hvězdička znamená, že je rozhodně nedostačující. Sedm hvězdiček znamená, že je zcela dostačující.

Z údajů v grafu vyplývá, že velká většina dotazovaných odpověděla, že výukový materiál projektu Hasiči pro školy **je dostačující**. Ze 115 respondentů označilo obsahový rámec za dostačující 111. 7 ze 7 hvězdiček hodnotilo obsahový rámec za dostačující 39 pedagogů (33,91 %). 6 ze 7 hvězdiček hodnotilo obsahový rámec za dostačující 54 pedagogů (46,96 %). 5 ze 7 hvězdiček hodnotilo obsahový rámec za dostačující 18 pedagogů (15,65 %).

Graf 17: Obsahový rámec je dostačující

Položka 18 – Je podle Vašeho názoru učivo vhodně rozloženo do jednotlivých ročníků? Jedna hvězdička znamená, že rozhodně není vhodně rozloženo. Sedm hvězdiček znamená, že je zcela vhodně rozloženo.

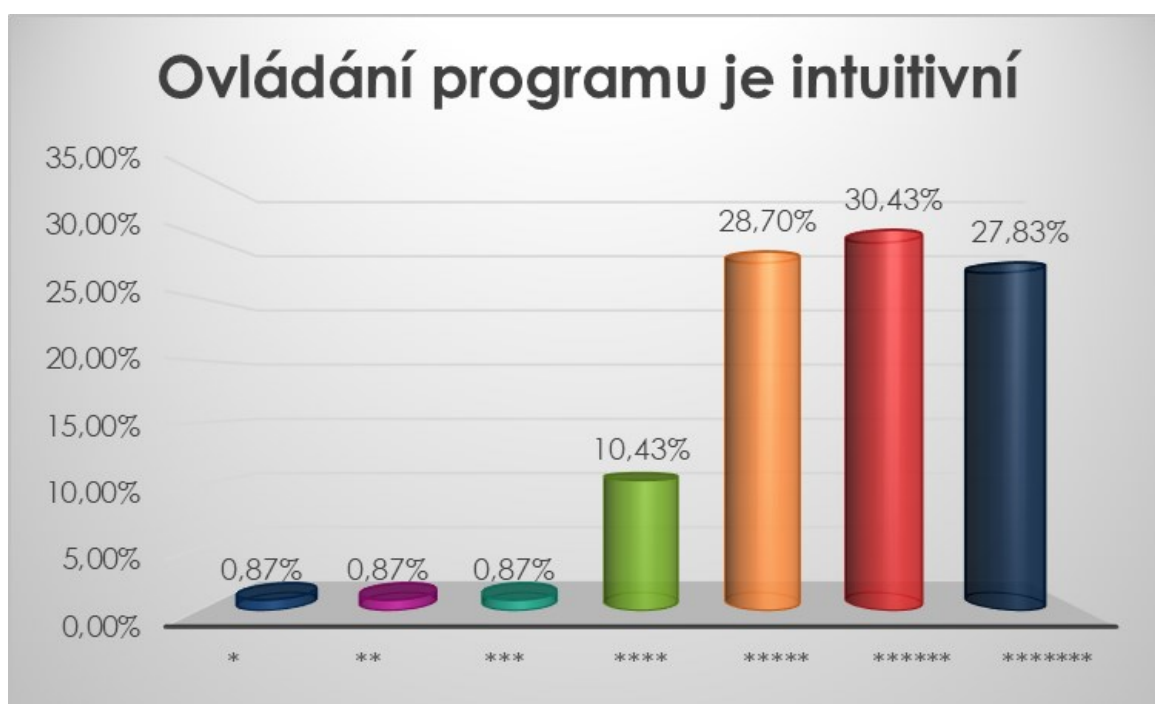
Většina dotazovaných na tuto otázku odpověděla, že **je učivo vhodně rozloženo** do jednotlivých ročníků. Ze 115 respondentů označilo učivo za **vhodně rozložené** 107. 7 ze 7 hvězdiček hodnotilo učivo za vhodně rozložené 37 pedagogů (32,17 %). 6 ze 7 hvězdiček hodnotilo učivo za vhodně rozložené 48 pedagogů (41,74 %). 5 ze 7 hvězdiček hodnotilo učivo za vhodně rozložené 22 pedagogů (19,13 %).

Graf 18: Učivo je vhodně rozloženo

Položka 19 – Je podle Vašeho názoru ovládání programu intuitivní? Jedna hvězdička znamená, že rozhodně není intuitivní. Sedm hvězdiček znamená, že je zcela intuitivní.

Z grafu je zřejmé, že velká většina dotazovaných odpověděla, že **je ovládání programu intuitivní**. Ze 115 respondentů **označilo ovládání programu za intuitivní 100**. 7 ze 7 hvězdiček hodnotilo ovládání programu jako intuitivní 32 pedagogů (27,83 %). 6 ze 7 hvězdiček hodnotilo ovládání programu jako intuitivní 35 pedagogů (30,43 %). 5 ze 7 hvězdiček hodnotilo ovládání programu jako intuitivní 33 pedagogů (28,70 %).

Graf 19: Ovládání programu je intuitivní

Položka 20 – Je podle Vašeho názoru materiál projektu Hasiči pro školy pro žáky atraktivní a zajímavý? Jedna hvězdička znamená, že rozhodně není atraktivní a zajímavý. Sedm hvězdiček znamená, že je rozhodně atraktivní a zajímavý.

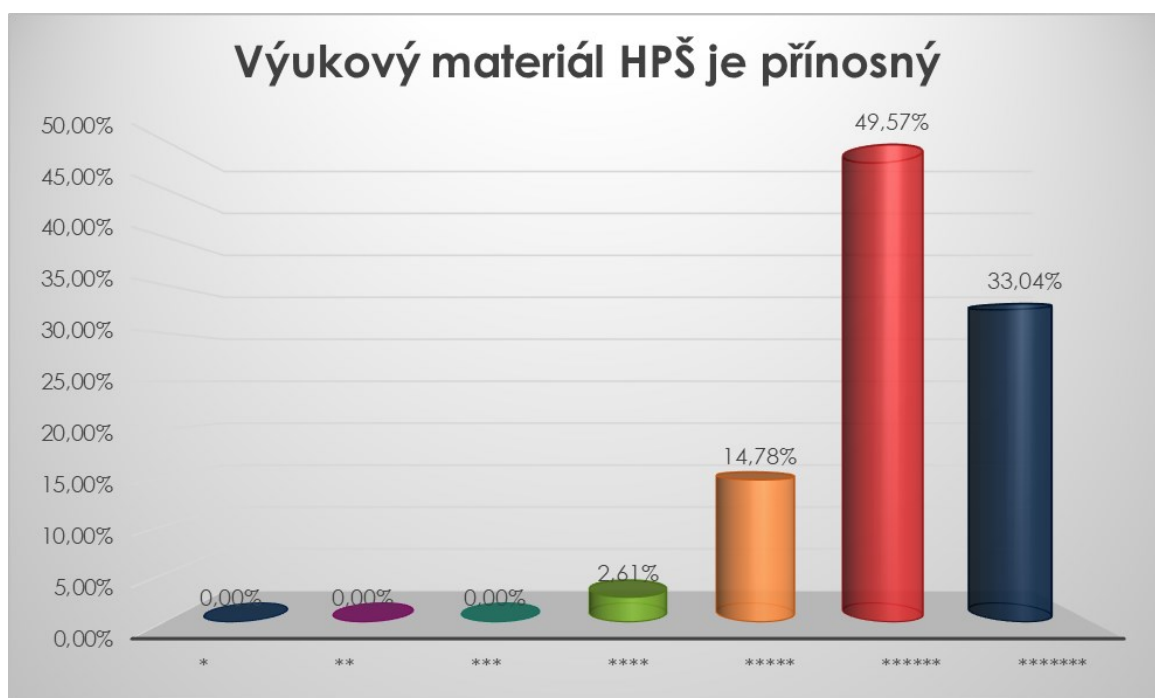
Většina dotazovaných na tuto otázku odpověděla, že je materiál projektu Hasiči pro školy pro žáky atraktivní a zajímavý. Ze 115 respondentů **označilo materiál za atraktivní a zajímavý 112.** 7 ze 7 hvězdiček označilo materiál za atraktivní a zajímavý 27 pedagogů (23,48 %). 6 ze 7 hvězdiček označilo materiál za atraktivní a zajímavý 55 pedagogů (43,83 %). 5 ze 7 hvězdiček označilo materiál za atraktivní a zajímavý 30 pedagogů (26,09 %).

Graf 20: Program je pro žáky atraktivní

Položka 21 – Je pro Vás podle Vašeho názoru výukový materiál projektu Hasiči pro školy přínosný? Jedna hvězdička znamená, že rozhodně není přínosný. Sedm hvězdiček znamená, že je rozhodně přínosný.

Z údajů v grafu vyplývá, že velká většina dotazovaných odpověděla, že výukový materiál projektu Hasiči pro školy **je přínosný**. Ze 115 respondentů označilo materiál za přínosný 112. 7 ze 7 hvězdiček označilo výukový materiál za **přínosný** 38 pedagogů (33,04 %). 6 ze 7 hvězdiček označilo výukový materiál za **přínosný** 57 pedagogů (49,57 %). 5 ze 7 hvězdiček hodnotilo výukový materiál jako **přínosný** 17 pedagogů (14,78 %).

Graf 21: Výukový materiál je přínosný

Položka 22 – Cokoliv byste potřebovali doplnit k projektu Hasiči pro školy, uveďte prosím sem

- Vzhledem ke složení žáků navštěvujících naši ZŠ, je nutné si materiály přizpůsobit.
- Ve své praxi jsem byla ráda za cokoli na toto téma do předmětu osobnostní výchova. Tímto děkuji.
- super materiál
- S projektem jsme jako škola spokojeni.
- Nic mě nenapadá.
- nic mě nenapadá
- Nic
- Nevím
- návštěvy u hasičských sborů
- Já osobně bych uvítala zestručnit pro šesté ročníky teorii. V ušetřeném čase by byl dobrý jakýkoli nácvik a k tomu mít manuál. Aby ho mohl využít jakákoli učitel.
- Chybí materiály pro mladší žáky (jsme škola pro žáky se zdravotním znevýhodněním a tyto materiály jsou pro naše žáky nevyhovující).
- Děkuji, že vzniknul a tato tematika není někomu lhostejná.

ZÁVĚR

Bezpečí. Víme, co si pod tímto pojmem máme představit, přesto se jeví spíše abstraktním. Na témata spojená s bezpečím a bezpečností není v obsáhlém plánu vyučování příliš mnoho místa. Přitom patří pocit bezpečí vedle základních životních a fyziologických potřeb k nejdůležitějším lidským potřebám.

Máme tu odborníky na hasičskou problematiku, nadšené dobrovolníky, profesionální i dobrovolné hasiče, jejich znalosti a zkušenosti jsou více než dostačující pro nároky kladené na vyučování a výchovu žáků v oblasti OČMU, ovšem bez dostatečného vzdělání v oboru pedagogiky a psychologie. A jsou tu učitelé, odborníci s pedagogickými znalostmi a zkušenostmi, ale s nedostatkem potřebných informací z oboru požární prevence.

Z výzkumu nám jednoznačně vyplývá, že největším problémem, se kterým se pedagogové potýkají, je nedostatek času a absence komplexního výukového materiálu. Úzce to spolu souvisí. Výuka témat ochrany člověka za mimořádných událostí je roztržena téměř do všech vzdělávacích oblastí, tím se stává okrajovou a těžko uchopitelnou. Z výzkumu je patrné, že je velmi vítaná spolupráce se složkami IZS. Návštěvy instruktorů ve školách a exkurze žáků na stanicích by měly být zpestřením výuky. Výchova a vzdělávání v této problematice by měla zůstat ve škole. Očekáváme, že budou mít učitelé v ruce jednotný materiál, který jim pomůže ve výuce žáků v této oblasti. Odpovědi na otázky, týkající se projektu Hasiči pro školy ukazují, že se autoři vydali na správnou cestu. Je nutná intenzivní spolupráce obou stran, aby se výchova a výuka v problematice OČMU dostala do škol za dostatečné podpory, v dostatečné míře, v souladu s potřebami současné společnosti a jejích proměn, aniž by bylo potřeba navyšovat časovou dotaci v beztak nabitém vzdělávacím programu základních škol.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-969944- 0-3

BELZ, Horst. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-479-6.

BÍLEK, Jiří, Jiří KROBATH a Jiří KRUPÍČKA. *Svazarm 1951–1991*, nepublikováno

ČERNOCH, Felix. *Neztratím se? Neztratím!: ochrana člověka za mimořádných událostí: osobní bezpečí: pro 1. ročník základních škol*. Úvaly: Albra. Učebnice pro základní školy (Albra), 2004. ISBN 80-86490-91-2.

ČERNOCH, Felix. *Bezpečí a nebezpečí: ochrana člověka za mimořádných událostí: osobní bezpečí: pro 2. ročník základních škol*. Úvaly: Albra. Učebnice pro základní školy (Albra), 2004. ISBN 80-86490-92-0.

ČERNOCH, Felix. *Počítej se vším: ochrana člověka za mimořádných událostí: osobní bezpečí: pro 3. ročník základních škol*. Úvaly: Albra. Učebnice pro základní školy (Albra), 2004. ISBN 80-86490-93-9.

ČERNOCH, Felix. *S mapou nezabloudím: ochrana člověka za mimořádných událostí: osobní bezpečí: pro 4. ročník základních škol*. Úvaly: Albra. Učebnice pro základní školy (Albra), 2004. ISBN 80-86490-94-7.

ČERNOCH, Felix. *Pomáhám zraněným: ochrana člověka za mimořádných událostí: osobní bezpečí: pro 5. ročník základních škol*. Úvaly: Albra. Učebnice pro základní školy (Albra), 2004. ISBN 80-86490-95-5.

HORSKÁ, Viola, Dušan SLÁVIK a Eva MARÁDOVÁ. *Ochrana člověka za mimořádných událostí: sebeochrana a vzájemná pomoc: text pro občanskou a rodinnou výchovu*. Praha: Fortuna, 2002. ISBN 80-7168-829-0.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2. vyd. Praha: Grada, 2016. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.

KADERÁBEK, Alois. *Branná výchova*. 1. vyd. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1987

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

MARTÍNEK, Bohumír. *Ochrana člověka za mimořádných událostí: příručka pro učitele základních a středních škol*. Vyd. 2., Praha: Ministerstvo vnitra-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003. ISBN 80-86640-08-6.

MEJSNAR, Karel. *Branná výchova pro 6. a 7. ročník základní devítileté školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. Učební texty pro základní devítileté školy, 1974

MEJSNAR, Karel. *Branná výchova pro 8. a 9. ročník základní devítileté školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. Učební texty pro základní devítileté školy, 1975

MIKULKA, B., MIKULKA, Š., PIŇOS, M. *Výchova dětí v oblasti požární ochrany*, 2. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003. ISBN 80-86640-21-3.

MIKULKA, B., MIKULKA, Š., PIŇOS, M. *Výchova dětí v oblasti požární ochrany*, 1.vyd. Bruntál-Ostrava: Citadela Bruntál a Hasičský záchranný sbor Moravskoslezského kraje, 2008

Ochrana obyvatelstva a krizové řízení pro pedagogické pracovníky: modul - J. Praha: Ministerstvo vnitra, 2019. ISBN 978-80-7616-048-4.

RATHAUSKÝ, Zdeněk. *Co dělat..., aneb, Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí*. Praha: Centrum pro bezpečný stát, 2008. ISBN 978-80-904066-1-2.

REITMAYER, Ladislav. *Vývoj branné výchovy na českých školách*. Praha, 1976

REITMAYER, Ladislav. *Stručný nástin dějin branné výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987

SEDLÁČEK, Miroslav. *Povodně: ochrana člověka za mimořádných událostí: pro 6. ročník základních škol*. Úvaly: Albra. Učebnice pro základní školy (Albra), 2006. ISBN 80-7361-026-4.

SEDLÁČEK, Miroslav. *Požáry: ochrana člověka za mimořádných událostí: pro 7. ročník základních škol*. Úvaly: Albra. Učebnice pro základní školy (Albra), 2006. ISBN 80-7361-027-2.

SEDLÁČEK, Miroslav. *Havárie: ochrana člověka za mimořádných událostí: pro 8. ročník základních škol*. Úvaly: Albra. Učebnice pro základní školy (Albra), 2006. ISBN 80-7361-028-0.

SEDLÁČEK, Miroslav. *Od vichřice k zemětřesení: ochrana člověka za mimořádných událostí: pro 9. ročník základních škol*. Úvaly: Albra. Učebnice pro základní školy (Albra), 2006. ISBN 80-7361-029-9.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Záchranný kruh [online]. ©2021: *Asociace Záchranný kruh* [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/>

Dnešní den je Evropským dnem linky 112. *Hasičský záchranný sbor České republiky* [online]. ©2021: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/dnesni-den-je-evropskym-dnem-linky-112.aspx>

Hasiči pro školy [online]. ©2021: *Hasičský záchranný sbor Zlínského a Ústeckého kraje* [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <https://www.hasiciproskoly.cz>

Kolektiv autorů. 2011. *Klíčové kompetence ve výuce na základní škole a gymnáziu*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, Divize VÚP. ISBN 978-80-87000-72-4. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/Publikace/vup/Klicove_kompetence.pdf

Podpora výuky ze strany Hasičského záchranného sboru ČR. *Hasičský záchranný sbor České republiky* [online]. ©2021: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/vychova-a-vzdelavani-obyvatelestva-vychova-a-vzdelavani-obyvatelestva-podpora-vyuky-ze-strany-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, ©2021. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

©SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

OČMU	Ochrana člověka za mimořádných událostí
HZS ČR	Hasičský záchranný sbor České republiky
IZS	Integrovaný záchranný systém
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
HPŠ	Hasiči pro školy

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1	Rozdělení ZŠ dle krajů
Graf 2	Počty žáků v ZŠ
Graf 3	Délka pedagogické praxe
Graf 4	Vyučující problematiku OČMU
Graf 5	Je věnován dostatek pozornosti
Graf 6	Je počet hodin dostačující
Graf 7	Znalosti žáků jsou dostačující
Graf 8	Je dostatek materiálu
Graf 9	Příčina nedostatečné pozornosti OČMU
Graf 10	Zařazení OČMU ve větší míře
Graf 11	Co k podpoře výuky OČMU
Graf 12	Vhodné formy procvičování
Graf 13	Vhodné pomůcky
Graf 14	Splňuje materiál HPŠ očekávání
Graf 15	Zařazení materiálu HPŠ do výuky
Graf 16	Stažení materiálu pro 9. ročník
Graf 17	Obsahový rámec je dostačující
Graf 18	Učivo je vhodně rozloženo
Graf 19	Ovládnutí programu je intuitivní
Graf 20	Program je pro žáky atraktivní
Graf 21	Výukový materiál je přínosný

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

Příloha P II: Ukázka učebnice z roku 1974

Příloha P III: Hasiči pro školy

Příloha P IV: Hasiči pro školy

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

OČMU na základních školách a projekt Hasiči pro školy

1 Uvedte prosím kraj, ve kterém se nachází vaše základní škola.

- Hlavní město Praha Jihomoravský kraj Jihočeský kraj Karlovarský kraj Kraj Vysočina
 Královéhradecký kraj Liberecký kraj Moravskoslezský kraj Olomoucký kraj Pardubický kraj
 Plzeňský kraj Středočeský kraj Ústecký kraj Zlínský kraj

2 Kolik žáků navštěvuje vaši základní školu?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Do 200 žáků 201 až 400 žáků 401 až 600 žáků 601 až 800 žáků 801 až 1000 žáků
 Více než 1000 žáků

3 Uvedte prosím délku Vaší pedagogické praxe.

- 0 až 5 let 6 až 10 let 11 až 20 let 21 a více let

4 Vyučujete Vy osobně v rámci nějakého předmětu problematiku OČMU?

- Ano Ne

5 Domníváte se, že je problematice OČMU věnována na vaší základní škole dostatečná pozornost?

- Rozhodně ano Spíše ano Nevím Spíše ne Rozhodně ne

6 Je počet hodin, který je věnován problematice OČMU na vaší základní škole, podle Vašeho názoru dostačující?

- Rozhodně ano Spíše ano Nevím Spíše ne Rozhodně ne

7 Jsou znalosti žáků týkající se problematiky OČMU podle Vašeho názoru dostačující?

- Rozhodně ano Spíše ano Nevím Spíše ne Rozhodně ne

OČMU na základních školách a projekt Hasiči pro školy

8 Máte k dispozici dostatek vhodných materiálů pro výuku problematiky OČMU?

- Rozhodně ano Spíše ano Nevím Spíše ne Rozhodně ne

9 Co je podle vašeho názoru příčinou, že není problematice OČMU věnován dostatek pozornosti?

- Není důležitá Není zajímavá Nejsou ucelené materiály Není samostatný předmět Není dostatek pedagogů
- Není časový prostor
- Jiný důvod (uveďte prosím)

10 Uvítali byste, aby byla problematika OČMU do výuky zařazena ve větší míře?

- Rozhodně ano Spíše ano Nevím Spíše ne Rozhodně ne

11 Co byste uvítali k podpoře výuky OČMU?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Semináře pro učitele Komplexní výukový materiál Náměty pro práci se žáky (hry, úkoly, pracovní listy) Projektový den
- Něco jiného (uveďte prosím)

12 Jakou formu procvičování a upevňování učiva problematiky OČMU pokládáte za nejvhodnější?

- Praktická cvičení Hry a soutěže Diskuze (zkušenosti, příklady ze života) Simulační metody, dramatizace
- Návík požadovaného chování Tvorba náskresů variant řešení situací Spolupráce se složkami IZS, exkurze na stanicích Výuka a poznávání v terénu
- Jiná forma (uveďte prosím)

13 Jakou formu názorných pomůcek považujete za nejvhodnější k usnadnění pochopení problematiky OČMU?

- Odbornou literaturu Nástěnné obrazy Interaktivní tabule a počítače Učebnice a učební texty Pracovní listy
- Výuková videa Dokumentární ukázky, fotografie Exkurze
- Jiná forma (uveďte prosím)

14 Stáhli jste si výukový materiál projektu Hasiči pro školy. Splňuje tento materiál Vaše očekávání? Jedna hvězdička znamená, že rozhodně nesplňuje. Sedm hvězdiček znamená, že zcela splňuje.

☆☆☆☆☆☆☆ / 7

15 Zařadili jste výukový materiál projektu Hasiči pro školy do výuky problematiky OČMU na vaší základní škole?

Ano Částečně Ne

16 Projekt Hasiči pro školy zatím představil výukový materiál pro 6., 7., a 8. třídy základní školy. Na základě Vašich dosavadních zkušeností - budete si stahovat materiály i pro 9. třídy, až budou k dispozici?

Ano Ne Zatím nevím

17 Je podle Vašeho názoru obsahový rámec učiva projektu Hasiči pro školy dostačující? Jedna hvězdička znamená, že je rozhodně nedostačující. Sedm hvězdiček znamená, že je zcela dostačující.

☆☆☆☆☆☆☆ / 7

18 Je podle Vašeho názoru učivo vhodně rozloženo do jednotlivých ročníků? Jedna hvězdička znamená, že rozhodně není vhodně rozloženo. Sedm hvězdiček znamená, že je zcela vhodně rozloženo.

☆☆☆☆☆☆☆ / 7

19 Je podle Vašeho názoru ovládání programu intuitivní? Jedna hvězdička znamená, že rozhodně není intuitivní. Sedm hvězdiček znamená, že je zcela intuitivní.

☆☆☆☆☆☆☆ / 7

20 Je podle Vašeho názoru materiál projektu Hasiči pro školy pro žáky atraktivní a zajímavý? Jedna hvězdička znamená, že rozhodně není atraktivní a zajímavý a sedm hvězdiček znamená, že je rozhodně atraktivní a zajímavý .

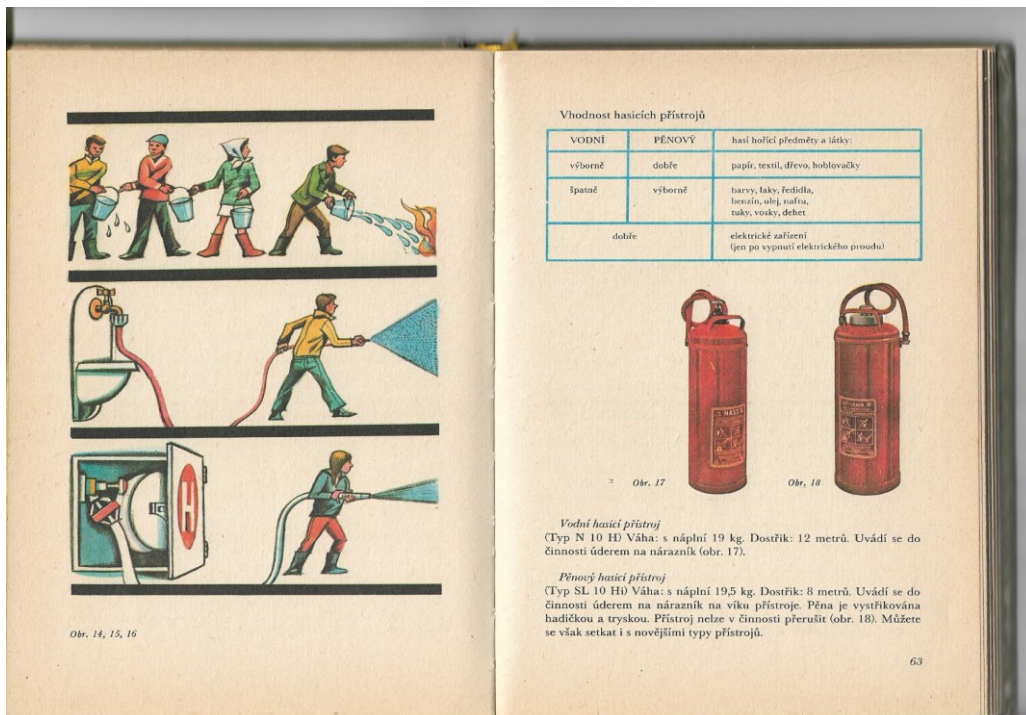
☆☆☆☆☆☆☆ / 7

21 Je pro Vás podle Vašeho názoru výukový materiál projektu Hasiči pro školy přínosný? Jedna hvězdička znamená, že rozhodně není přínosný. Sedm hvězdiček znamená, že je rozhodně přínosný.

☆☆☆☆☆☆☆ / 7

22 Cokoliv byste potřebovali doplnit k projektu Hasiči pro školy, uveďte prosím sem.

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA UČEBNICE Z ROKU 1974

MEJSNAR, Karel. *Branná výchova pro 6. a 7. ročník základní devítileté školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. Učební texty pro základní devítileté školy, 1974

PŘÍLOHA P III: HASIČI PRO ŠKOLY

Projekt

Cílové skupiny

učitelé

děti

pro školy

Dosah projektu

2 710 škol

16 625 tříd

328 823 dětí

Cíle projektu

- eliminace rizikového chování
- přivolání pomoci
- řešení mimořádné události

Výstupy projektu

- Interaktivní prezentace**
Částečně animované, doplněné videem a fotografiemi
- Příručka pro učitele**
Obsahuje teoretický základ k výuce jednotlivých hodin
- Pracovní listy pro děti**
Korespondují s prezentací, obsahují základní informace o učivu a dětem zůstávají k dispozici

Realizátoři projektu

HZS Ústeckého kraje
HZS Zlínského kraje

Ústecký kraj

Spolupracující subjekty

ZZS ÚK

Policie ČR

CDSM.cz

Michal Šafus
www.miw.cz

ZŠ E. Krásnohorské
Ústí nad Labem

HASIČI

„Hasiči pro školy“ je projekt tvorby výukového materiálu pro podporu vzdělávání v oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva na 2. stupni základních škol. Materiál plně reflektuje závazné požadavky na výuku dané problematiky, zároveň je logickou a odbornou součástí komplexního vzdělávacího rámce vzdělávání na základních školách.

Projekt vzniká ve spolupráci HZS Ústeckého a HZS Zlínského kraje za finanční podpory Ústeckého kraje. Dostupný je ZDARMA pro všechny školy v České republice.

www.hasiciproskoly.cz

Výukový materiál

pro 2. stupeň
základních škol

PŘÍLOHA P IV: HASIČI PRO ŠKOLY

Rozvrh hodin

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
pondělí									
úterý									
středa									
čtvrtek									
pátek									

150

155

158

112

Hasičský záchranný sbor České republiky
www.hzscr.cz

Ústecký kraj

HASIČI pro školy

Telefonní čísla tísňových linek

Hasičský záchranný sbor České republiky
www.hzscr.cz

150

155

158

112

Jak zavolat na tísňovou linku

1. CO SE STALO?
2. KDE SE TO STALO?
3. KDO VOLÁ?

požár, dopravní nehoda
přesná adresa, orientační body
jméno a příjmení

HASIČI pro školy

Hasiči 150

Policie 158

Záchranka 155

HASIČI pro školy

Integrovaný záchranný systém

112